HANILA VALLA ARENGUKAVA

2014 – 2025

Hanila vald, Lääne maakond
September 2014

Sisukord

Sissejuhatus 3

1. Hetkeolukorra analüüsi kokkuvõte ja peamised järeldused 4

2. Strateegia 10
   2.1. Baasressursid ja väärtused 10
   2.2. Visioon ja missioon 10
   2.3. Strateegilised eesmärgid 11
      2.3.1. Tugev ettevõtlus 11
      2.3.2. Kättesaadavad avalikud teenused 11
      2.3.3. Aktiivne kogukond 12
      2.3.4. Heade ühenduste võrgustik 12
   2.4. Strateegiakaart 14
   2.5. Arengukava täitmise mõõdikud 15

3. Arengukava rakendamine 16
   3.1. Rakendamine 16
   3.2. Partnerid 16
   3.3. Hanila positsioon valdade ühinemisel 17

Kasutatud materjalid 19

Lisad 20
   Lisa 1. Hetkeolukorra analüüs 20
      1. Rahvastik 20
      2. Majandus 24
      3. Haridus 34
      4. Kultuur ja vaba aeg 36
      5. Sotsiaalvaldkond 37
      6. Kodanikuühiskond 38
      7. Looduskeskkond ja heakord 39
   Lisa 2. Hanila valla arengut mõjutavad poliitikad 41
   Lisa 3. Tegevuskava aastateks 2015-2018 44
   Lisa 4. Reservtegevused aastateks 2015-2018 ja alates 2019 45
   Lisa 5. Hanila valla maakondlikud investeeringuobjektid 49

Sissejuhatus

“Hanila valla arengukava 2014-2025” on Hanila valla arengut suunav strateegiline dokument, mis on aluseks tehtavatele investeeringuotsustele ning ellu viidavatele arengutegevustele. Hanila vald lähtub kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse § 37, mille kohaselt peab igal omavalitsusüksusel olema arengukava, milles määratletakse lühi- ja pikaajalise arengu eesmärgid ning nende saavutamiseks kavandatavad tegevused.

Arengukava koosneb kolmest osast ja lisadest. Esimeses osas on välja toodud valla hetkeolukorra lühikokkuvõte. Teises osas tuuakse välja valla arengustrateegia, sh visioon aastaks 2025 ning strateegilised eesmärgid koos meetmete ja peamiste tegevustega arenguvaldkondade kaupa. Kolmanda osa moodustab arengukava rakendamise põhimõtted ning peamised partnerid. Valla hetkeolukorra analüüs on leitav arengukava lisast 1 ja tegevuskava lisast 2.

Arengukava väljatöötamise käigus analüüsiti hetkeolukorda ning hinnati olemasoleva info põhjal elanikkonna ja ettevõtjate ootusi vallale. Strateegiliste valikute määratlemisel lähtuti olemasolevast baasressursist ning peamistest väljakutsetest. Strateegia väljatöötamiseks viidi läbi vastav töötuba.

Arengukava elluviimise edukuse hindamiseks ning korrigeerivate tegevuste planeerimiseks on arengukavas määratletud mõõdikute süsteem koos oodatavate sihttasemetega.

Kiiresti muutavas majandusolukorras on keeruline täpsemate tulevikuvajaduste prognoosimine ja pikaajalise detailse tegevuskava koostamine. Seetõttu toimub täpsemate tegevuskavade koostamine jooksvalt kolmeaastase ettevaatega.

Käesolev dokument on arengukava tööversioon, mis kinnitatakse peale avalikustamist ning täienduste tegemist Hanila Vallavolikogu määrusega.

1. Hetkeolukorra analüüsi kokkuvõte ja peamised järeldused

Hanila vald asub Lääne maakonna lõunaosas, piirneb Lihula vallaga ja jagab maakonnapiiri Koonga ja Varbla valdadega Pärnu maakonnas ning piirneb läänes Läänemerega (vt joonis 1). Hanila valla omavalitsuse staatus kinnitati 20.02.1992.

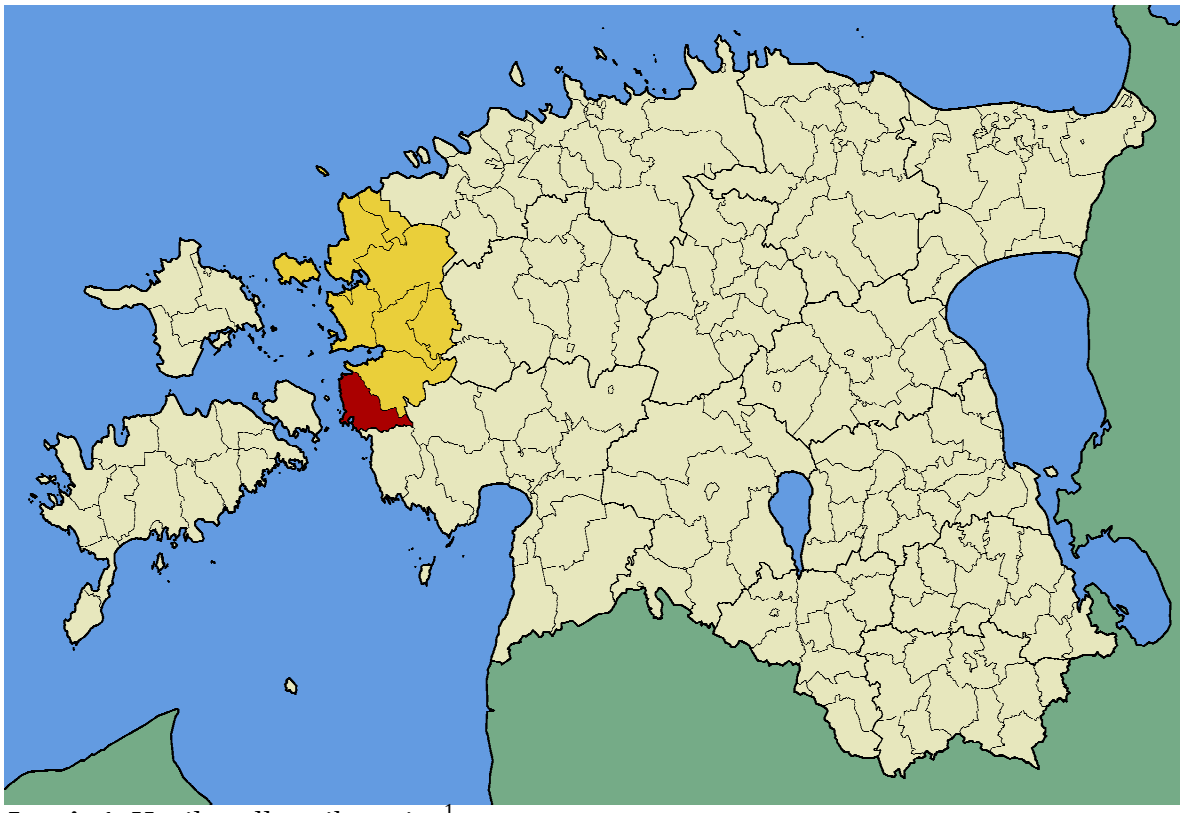

Joonis 1. Hanila valla paiknemine[1]

Valla pindala on 232 km². Valda läbivad suuremad riigimaanteed Risti-Virtsu-Kuivastu-Kuressaare mnt, Karuse-Kalli mnt ja Audru-Tõstamaa-Nurmsi mnt. Maakonna keskus Haapsalu on Hanila vallast umbes 68 km, Pärnu 65 km ja Tallinn 130 km kaugusel[2].

Vallas elab 1525 inimest (01.01.2014)[3]. Rahvaarvult on suurim asula Virtsu alevik, järgnevad Vatla küla ja valla keskus Kõmsi küla. Kokku on vallas lisaks Virtsu alevikule 28 küla: Esivere, Hanila, Karuse, Kaseküla, Kause, Kinksi, Kiska, Kokuta, Kuke, Kõera, Kõmsi, Linnuse, Lõo, Massu, Mõisaküla, Mäense, Nehatu, Nurmsi, Pajumaa, Pivarootsi, Rame, Rannaküla, Ridase, Salevere, Ullaste, Vatla, Voose ja Äila.

Omavalitsuse hallatavaid asutusi on Hanila vallas kümme: kolm kooli, kolm raamatukogu, muuseum, kaks rahvamaja ja spordihoone.

Hanila Vallavalitsusse kuulub viis inimest, koos teenistujatega töötab seal 21 inimest (9 ametnikku). Haridusvaldkonnas on hõivatud 54 inimest (43,5 töökohta), kultuuri- ja spordivaldkonnas 9, millele lisandub üks hooajaline koht.

[1] Vikipeedia, 2014
[2] www.hanila.ee andmetel
[3] Rahvastikuregister

Peamised valda iseloomustavad näitajad on ära toodud tabelis 1.

Tabel 1. Hanila valla peamised näitajad ja nende muutus

Näitaja	Hanila vald	Hanila, Lihula, Koonga ja Varbla piirkond	Läänemaa	Eesti
Rahvaarv 01.2005	1 815	7 306	29 290	1 370 224
Rahvaarv 01.2014	1 525	6 001	25 949	1 354 670
Rahvaarvu muutus	-323 (-17%)	-1 305 (-18%)	-3341 (-11%)	-15 554 (-1,1%)
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv aastal 2004	26	93	541	41 467
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv aastal 2012	41	151	913	69 733
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arvu muutus kordades	1,6	1,6	1,7	1,7
Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta 2012. a	25	24	34	51
Keskmine brutopalk aastal 2013	792 EUR	-	821 EUR	900 EUR
Elaniku kohta laekunud tulumaks 2013. a	446 EUR	418 EUR	488 EUR	533 EUR
Omavalitsuste põhitegevuse tulude muutus perioodil 2009-2013	-1,6%	4,8%	11,0%	11,5%
Omavalitsuste netovõlakoormus 2013. a	3%	-	28%	41%
MTÜde ja SAde arv aastal 2004	43	125	570	21 454
MTÜde ja SAde arv aastal 2013	48	187	763	29 133
MTÜde ja SAde arv 1000 elaniku kohta 2012. a	30,4	30,2	28,7	21,4

Peamised järeldused Hanila valla rahvastiku seniste arengute põhjal[4]

- Viimase kümne aasta jooksul on valla elanikkond järjepanu kahanenud. Peamisteks põhjusteks on noorema tööealise elanikkonna (sündinud aastatel 1974-1993) lahkumine ja negatiivne loomulik iive. Noorte lahkumine vähendab sündimust veelgi, samuti suureneb tööjõupuudus.
- Elanikkonna järjepidev kahanemine survestab omavalitsuse tulubaasi, mis viib pikemas ajaperioodis maksulaekumise vähenemiseni. Kümne aasta pärast jääb suur osa tänastest tööealistest pensionile, noori aga juurde ei tule. Perspektiivis ei suuda ka palga kasv katta ära tööealise rahvastiku langusest tulenevat maksulaekumise kahanemist.
- Peamiselt noorte vallaelanike (sündinud aastatel 1974-1993) osas eksisteerib suur vahe registreeritud ja faktilise (rahvaloenduse andmetel) elukoha vahel. Sellise olukorra on tõenäoliselt suures osas tinginud noorte siirdumine mujale tööle või õppima. See tähendab, et reaalsuses on väiksem nii pidevalt teenuseid tarbivate inimeste arv kui ka kohaliku tööjõu pakkumine. Üldine tendents on, et peale faktilise elukoha vahetust registreeritakse ennast teatava viiteajaga ka uude elukohta sisse. See tähendab, et suure tõenäosusega kaotab vald need elanikud jäädavalt.

[4] Detailsem ülevaade asub lisas 1 peatükis 1 “Rahvastik”.

- Sünnituseas naiste arvu vähenemisest (u -25%) tulenevalt on prognoositav, et sündivus vallas langeb ning võib jääda viieaastases perspektiivis tasemele 8-10 sündi aastas, mis vähendab valla elanikkonda veelgi.
- Demograafilise tööturusurve indeksi väärtusele (0,53 aastal 2014) tuginedes saab väita, et tööturule saabujatel on madal osatähtsus võrreldes tööturult lahkujatega ning noore tööealise elanikkonna lahkumine vähendab pikaajalises vaates vallas oluliselt tööealist elanikkonda ja viitab tööjõupuuduse tekkimise võimalusele. Arvestades sündimuse vähenemist ja väljarännet võib eeldada, et indeksi väärtus langeb tulevikus veelgi.

Ülaltoodut arvesse võttes on Hanila valla peamiseks ülesandeks peatada elanikkonna vähenemine. Tänaseid arenguid arvesse võttes ei saa reaalseks eesmärgiks seada valla elanikkonna suurendamist. Elanikkonna säilitamiseks on tarvis arendada ettevõtlust, kuna inimesed liiguvad sinna, kus on töökohad. Tagada tuleb avalike teenuste kättesaadavus ja kvaliteet, samuti kogukonna aktiivsus. Nimetatud kolm valdkonda on Hanila valla peamised arendusfookused.

Peamised järeldused Hanila valla majanduse seniste arengute põhjal[5]

- Ettevõtlusaktiivsus on Hanila vallas järjepanu kasvanud. Suurenenud on nii registreeritud kui ka tegutsevate ettevõtete arv. Majanduslikult aktiivseid ettevõtteid on vallas keskmiselt 24 ettevõtet 1000 elaniku kohta, mis jääb aga märkimisväärselt alla Eesti keskmisele (51 ettevõtet 1000 elaniku kohta). Piirkonna (Hanila, Lihula, Koonga, Varbla) keskmine näitaja on 24 majanduslikult aktiivset ettevõtet 1000 elaniku kohta. Seejuures ületab Hanila Lihula ja Koonga näitajaid, kuid jääb alla Varbla omale (31). See tähendab, et olukord on küll paranenud, kuid arenguruumi on veel piisavalt. Samas on oluline märkida, et Hanilas tegutsevad mitmed suuremad ettevõtted (nt Eesti Energia, Nelja Energia, Nordkalk, Saarte Liinid, Väinamere liinid, Saaremaa Laevakompanii, Lihula TÜ), mis ei ole valda registreeritud.
- Peamiselt on valda registreeritud mikroettevõtted, väikeettevõtteid on üksikuid ning vaid üks ettevõte on keskmise suurusega. Seega baseerub ettevõtlus suuresti mikroettevõtetel, kelle edasine areng on suuremate ettevõtete vähesuse tõttu valla ettevõtluse võtmeküsimus. Mujal registreeritud ettevõtted on küll suured, kuid valla ettevõtlusnäitajaid nende andmed ei mõjuta.
- K. MET on valla suurim ettevõtja, mille edukusest sõltub olulisel määral vallale tulumaksu laekumine. Samas kätkeb see endas ka teatavat riski – ettevõtte pankrotistumine võib endaga kaasa tuua olulise maksulaekumise languse ja ka väljarände nende inimeste osas, kes jäävad tööta.
- Tulenevalt nii valla elanikkonna vähenemisest kui ka majandussituatsioonist on perioodil 2005-2013 vähenenud brutotulu saavate inimeste arv, mis omakorda mõjutab tulevikus oluliselt valla tulubaasi. Alates 2009. aastast on küll palgatöötaja keskmine brutotulu kasvanud, kuid pikas perspektiivis ei kata see ära tööealise elanikkonna vähenemisest tingitud maksutulu vähenemist. Oluliselt mõjutas valla võimekust nii majanduslangusest tulenev palga vähenemine kui ka riigi poolt tehtud omavalitsuste finantseerimiskorralduse muudatused. Tunduva osa valla eelarvest võtab olemasoleva kinnisvara ülalpidamine. Arendusprojektide elluviimine sõltub peamiselt toetusrahade saamise võimalustest.

[5] Detailsem ülevaade asub lisas 1 peatükis 2 “Majandus”.

- Töötus on nii maakonnas kui ka Hanila vallas pigem väike. Ühelt poolt on see positiivne, kuna sotsiaalsed probleemid on selles osas väikesed, teisalt tähendab see, et potentsiaalselt tekkida võivatel ettevõtetel on keeruline piirkonnast vaba tööjõudu leida. Uute töökohtade puhul on võtmeküsimuseks seega suurem lisandväärtus ja kõrgem palgatase, et vallast väljaspool tööl käivad inimesed otsustaksid tagasi pöörduda.
- Turismi roll valla majanduses on väga väike. Peamised turismiressursid, mitmekesine loodus (kaitsealad, pikk mererand), rikkalik ajaloo- ja militaarajaloopärand ning mereturismi võimalused on alakasutatud. Suuremad turismigrupid, kes turismiäri kasumlikuks muudaksid, läbivad valla territooriumi peatumata. Neid ei luba teenindada enamuses sessoonselt tegutsevate väikeste turismiettevõtete vähene koostöö ja kvaliteetsete toitlustuskohtade nappus. Kasulik on koostööl põhineva teenusepakkujate võrgustiku loomise toetamine ja ajaloopärandi ning loodusressursside parem eksponeerimine – uued matkarajad ja marsruudid, korrastatud ajaoolised ja militaarobjektid. Avalike sadamate ja lautrikohtade korrastamisega soodustab vald mereturismi teket.
- Hanila valla majandusnäitajad peegeldavad viimaste aastate üldist majandusmustrit, jäädes aga Eesti keskmisele läbivalt alla. Hanila väike netovõlakoormus võimaldab investeeringuteks laenu võtta. Lähtudes eelarve mahust ja seadusandlusest perioodil 2014-2017 kuni 811 tuhat eurot. Kuid selle summa rakendamine kogumahus võib hilisema laenu teenindamise võtmes põhjustada vallale raske finantsseisundi.

Ülaltoodut arvesse võttes on Hanila valla suurim väljakutse ettevõtluse arendamine, kindlustamaks inimestele töö ja vallale tulubaas. Peamised arendusfookused on ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade arendamine, ettevõtluse tugitariuistu järjepidev parendamine (ettevõtlusalade arendamine, juurdepääsuteede rajamine jms). Oluline on teedevõrgu olukorra parandamine ja ühistranspordi arendamise korraldamine, et inimesed pääseksid igast piirkonnast tööle ja koju.

Peamised järeldused Hanila valla poolt pakutavate avalike teenuste osas[6]

- Vallal on kolm suhteliselt väikest kooli (sh kaks lasteaed-kooli), mis täidavad omavalitsuse kohustuse kodulähedase lasteaia- ja koolikoha tagamisel. Laste arvu jätkuval kahanemisel suureneb probleem taolise haridusvõrgu jätkusuutlikkuse osas. Vähene laste arv tõstab valla jaoks õpilaskoha maksumust, mis on Vatla koolis juba väga kõrge.
- Huviharidus ei ole Hanila valla territooriumil kättesaadav. Peamised võimalused asuvad maakonna keskuses Haapsalus. Lihula vallaga on sõlmitud huvihariduse andmiseks leping. Kohapeal tegutsevad erinevad huviringid koolide ja rahvamajade juures.
- Hanila valla elanikel on peamised võimalused vaba aja sisustamiseks olemas. Kohati vajab aga arendamist füüsiline infrastruktuur ning inventar. Senise rahvastikuarengu trendi jätkudes muutub olemasoleva taristu ülevalpidamine valla jaoks rahaliselt koormavaks. Omavalitsuse elukeskkonna parendamise kontekstis on vaba aja veetmise võimaluste võrgu edendamine vajalik, kuid mõelda tuleb pakutavate võimaluste optimeerimise peale.

[6] Detailsem ülevaade asub lisas 1 peatükkides 3 “Haridus”, 4 “Kultuur ja vaba aeg”, ja 5 “Sotsiaalvaldkond”.

- Esmatasandi tervise- ja sotsiaalteenused on Hanila vallas osaliselt kättesaadavad. Perearsti teenust osutatakse kohapeal 2 päeva nädalas ja on oht, et see võib kaduda (teenust saab Lihulas). Probleemne on eriarstiabi kättesaadavus, milleks tuleb sõita Pärnusse või Tallinnasse, kusjuures Pärnuga on halb ühistranspordi ühendus. Hanila vallas puudub apteek ja ei ole hambaravi võimalust. Lähim apteek asub Lihulas.
- Elanikkonna vananemisega kasvab nõudlus sotsiaalhoolekande valdkonnas, eelkõige vajadus avahoolduse ja hooldekodu teenuste järele. Tulenevalt teenuste mahu kasvust on tõenäoline, et suureneb ka vajadus sotsiaaltranspordi järele, kuna vahemaad on pikad.

Kokkuvõtteks on Hanila vallale väljakutseks on tagada avalike teenuste kättesaadavus ja kvaliteet, see on inimestele oluliseks motivaaatoriks valda elama tulla või jääda. Eriti pöörata seejuures tähelepanu hariduskorraldusele.

Peamised järeldused kodanikuühiskonna osas[7]

- Läänemaa omavalitsused, sh ka Hanila vald on reeglina Eesti keskmisest aktiivsemad (aastal 2013 oli vallas 30,4 MTÜd ja SAd 1000 elaniku kohta). Samas on kolmanda sektori organisatsioonide kasv Hanila vallas olnud pigem tagasihoidlik – aastal 2004 oli Statistikaameti andmetel valda registreeritud 43 organisatsiooni ning aastal 2013 vaid 48.
- Külade organiseeritus sõltub aktiivsetest eestvedajatest. Ühistegevus toimub esmajoones hariduse, kultuuri ja spordi valdkondades, majanduslikult tehakse ühiselt vähe v.a korteriühistud.

Kodanikuühiskonna võtmes saab Hanila arendusfookuseks olla kogukonna aktiviseerimine, kuna see moodustab lisaks eelpool nimetatud valdkondadele tähtsa osa valla üldisest mainest. Valla elanikkonna säilitamise võtmes on seega see oluline.

Peamised järeldused looduskeskkonna osas[8]

- Hanila valla maismaast on erinevate kaitsealadega hõlmatud ligikaudu 30%. Kaitstavate alade suhe kogu valla territooriumi pindalasse on Eesti keskmisest kolm korda kõrgem. Kokku vallas on 10 looduskaitsealust üksikobjekti, sh Vatla ja Massu pargid. Ligi kolmandiku valla maismaaterritooriumist ja terve rannikumere kaitse alla võtmine on väärtus, pannes samas ranged piirid omavalitsuse üldisele arengule. Suure osa valla territooriumi arvamine kaitse alla tekitab raskusi majandusliku arendustegevuse planeerimisel.

Kuivõrd kaitstavate alade pinda vähendada ei saa, tuleb nende potentsiaali ära kasutada Hanila valla arendamiseks. Siinkohal on märksõnadeks puhas elukeskkond, mida saab kasutada valla reklaamimisel, samuti toovad kaitsealad piirkonda turiste.

Hanila valla peamised väljakutsed

Tulenevalt eeltoodust on valla peamisteks väljakutseteks:

[7] Detailsem ülevaade asub lisas 1 peatükis 6 “Kodanikuühiskond”.
[8] Detailsem ülevaade asub lisas 1 peatükis 7 “Looduskeskkond ja heakord”.

- elanikkonna vähenemise peatamine, seda eelkõige noorte osas;
- ettevõtlusaktiivsuse suurendamine, eelkõige väikese ja keskmise suurusega ettevõtete tekkimise osas;
- kodanikuühiskonna arendamine ja selle eestvedajate toetamine;
- avalike teenuste arendamine;
- haridusvõrgu ümberkorraldamine lähtuvalt tuleviku nõudlusest;
- valla arenguks täiendavate vahendite taotlemine.

Hanila valla tegevused seoses erinevate poliitikatega on järgmised[9]:

- keskvalitsuse poliitika suundumuste jälgimine (sh KOVide toetamine läbi projektide);
- võimalusel KOVide korraldust puudutavate poliitikate kujundamise protsessis osalemine;
- tugevat negatiivset mõju omavate muutuste korral ennetavalt reageerimine (kontaktivõrgustik maavalitsuse ja ministeeriumide juures, KOVide liidud).

[9] Täpsemalt vt lisa 2 “Hanila valla arengut mõjutavad poliitikad”.

2. Strateegia

2.1. Baasressursid ja väärtused

Hanila valla arengu kavandamisel saab tugineda järgmistele baasressurssidele:

- asukoht – vald paikneb Läänemere ääres, valla territooriumile jäävad mitmed looduskaitsealad (Puhtu-Laelatu looduskaitseala, Matsalu Rahvuspark, Tuhu maastikukaitseala ja Nehatu looduskaitseala), leidub maavarasid (ehitusliiv-kruus, karbonaatkivimid, turvas);
- olemasolev infrastruktuur – valda läbib mandri ja Saaremaa vaheline liiklussoon, Virtsus asub kauba-, jahi- ja praamisadam ning arendamisel on kalasadam, Virtsus ja Esiveres on kõrgepinge alajaamad ja tuulepargid, valda läbivad erinevad valguskaablid (Elion, Elering Elasa);
- kohalik elanikkond ja suvitajad;
- ajalugu ja traditsioonid – valla territooriumil asuvad ajaloolised objektid (nt Vatla linnamägi, Virtsu vasallilinnus, asulakohad, kivikalmed, kultuse- ning ohvrikivid jne) ja hooned (mõisad, kirikud ja muuseumid), militaarajalugu;
- avalik kapital – valla arengu kavandamiseks on omavalitsusel oma eelarve, mille osas on võimalik seada prioriteete, lisaks on võimalik kaasata muud kapitali projektide finantseerimiseks (riigisisesed toetused, struktuurifondid).

Vald lähtub oma tegevuses järgmistest põhimõtetest:

- **H**oolivus – oleme tähelepanelikud oma elanike vastu, hoolitseme abivajaja eest;
- **A**sjatundlikkus – pakume oma klientide teenindamisel parimat ekspertteadmist;
- **N**eutraalsus – probleemide lahendamisel oleme sõltumatud, kuulame ära kõik osapooled;
- **I**nnovatiivsus – otsime pidevalt uusi lahendusi, et pakkuda tõhusalt kvaliteetsemaid teenuseid;
- **L**apsesõbralikkus – lapsed on meie tulevik ning pakume neile parimat kasvamiseks ja arenguks, lapsi eelistatakse teistele elanikkonna gruppidele;
- **A**vatus – meie tegevus on läbipaistev ja arusaadav.

2.2. Visioon ja missioon

Missioon

Hanila valla missioon on kvaliteetse elu- ja ettevõtluskeskkonna loomine, loodusressursside säästliku kasutamise tagamine, kaitstud looduskeskkonna säilitamine.

Visioon

Hanila on jätkusuutlik Läänemere-äärne vald, kus on tugev ettevõtlus, kättesaadavad avalikud teenused, aktiivne kogukond ja heade ühenduste võrgustik.

2.3. Strateegilised eesmärgid

2.3.1. Tugev ettevõtlus

Eesmärk: ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade arendamine (E1)

Ettevõtluskeskkonna arendamine tagab vallale jätkusuutlikkuse ning loob elanikkonna säilimise ja kasvu eeldused. Eesmärgiks on ettevõtlusega alustamise ja ettevõtete kasvu toetamine ning seeläbi uute tasuvamate töökohtade tekke. Vaja on suurendada valla potensiaali turismisektoris. Ettevõtluse struktuuri ja paiknemise juures on vaja jälgida selle sobivust elu- ja looduskeskkonnaga.

Meetmed:

- ettevõtluskeskuse loomine Virtsu;
- alustavate ettevõtete toetamine ja ettevõtete filiaalide loomise soodustamine
- ettevõtlikkuse arendamine.

Mõõdikud:

- majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv (1a);
- palgatöötaja keskmine brutotulu suhe riigi keskmisesse (1b);
- ettevõtjate rahulolu valla ettevõtluskeskkonnaga (1c).

2.3.2. Kättesaadavad avalikud teenused

Eesmärk: kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavuse tagamine (E2)

Valla ülesandeks on korraldada erinevate avalike teenuste pakkumist, milleks on muuhulgas sotsiaalabi ja -teenused, vanurite hoolekanne, noorsootöö, elamu- ja kommunaalmajandus, vaba aja korraldus, veevarustus ja kanalisatsioon, heakord, jäätmehooldus, ruumiline planeerimine, vallasisene ühistransport, valla teede korrashoid, raamatukogud, rahvamajad ning muuseumid. Elanike rahulolu tagamiseks on väga oluline vastavate teenuste kvaliteet. Lisaks erinevatele avalikele teenustele[10] on oluline tagada valla elanikele igapäevaste äriteenuste kättesaadavus (pood, apteek, postiteenus, pangateenus jne).

Valla üheks oluliseks kohustuseks on korraldada haridusteenuse osutamist, tagada selle kvaliteet ja kättesaadavus, mis tingib haridusteenuse arendamisele erilise tähelepanu osutamise, kuna see mõjutab elanike otsuseid elukohavalikul.

Meetmed:

- koostöö naaberomavalitsustega objektide ja teenuste arendamisel;
- valla hariduskorralduse arendamine, fookuses Virtsu Kool.

Mõõdikud:

- elanikkonna rahulolu avalike teenustega (2a);

[10] Avalikku teenust defineeritakse kõige üldisemalt kui avalike ülesannete täitmisel üldistes huvides osutatavat teenust, mis on suunatud avalike hüvede pakkumisele, avaliku ülesandega kaasneva kohustuse täitmisele või põhiõiguste, -vabaduste ja huvide kaitsele.

- valla koolis ja lasteaias õppivate laste osakaal (2b).

2.3.3. Aktiivne kogukond

Eesmärk: elanikkonna säilitamine ja kaasatuse suurendamine (E3)

Hanila valla jätkusuutlikkuse aluseks on elanikkonna vähenemise peatamine, mis saab toimuda olemasoleva elanikkonna suurema sidususe loomise ning uute elanike piirkonda meelitamise kaudu (nt suvitajad paikseks, kaugtöö võimalused, uued töökohad). Seega on peaeesmärgiks kohaliku identiteedi ja valla maine suurendamise kaudu säilitada valla tänane elanikkond. Elanikkonna sidususe suurenemisel on oluline suurendada kaasatust erinevatesse otsustusprotsessidesse ning toetada kohalikku algatust.

Elukoha valiku tegemisel väärtustatakse lisaks töötamise ja hariduse omandamise võimalustele ka head elukeskkonda, mis koosneb mitmetest olulistest elementidest (kogukonna ühtsus ja aktiivsus, mitmekülgsed vaba aja veetmise ja tervisespordi harrastamise võimalused, puhas looduskeskkond, heakord, turvalisus jne).

Uute elanike leidmise strateegia peamiseks arenguvõtmeks on Virtsu piirkonna, kus on valla kõige suurem arengupotentsiaal, intensiivsem arendamine:

- töökohad arendatavas ettevõtluskeskuses;
- kool, kus on koos lasteaed ja I-III kooliaste;
- laiem valik avalikke teenuseid;
- asukoht mere ääres;
- sadam ja ühendus mandri ning saarte vahel;
- Virtsu nimi on üle-Eestiliselt tuntud (positiivse mainega bränd).

Virtsu piirkonna intensiivsem arendus toob kaasa elukeskkonna arengu ka ülejäänud Hanila valla territooriumil kaasa arvatud Kõmsi ja Vatla piirkondades, kus pakutakse suuremat privaatsust ja tekivad võimalused sealsetele ettevõtetele. Selle arengu võtmeks on heade ühenduste tagamine nii Virtsuga, vallasiseselt, kui väljapoole valda. Virtsu arendamisel ettevõtluskeskusena on laiem mõju kui valla territoorium, hõlmates tugevamini kõiki lähivaldu (Varbla, Lihula, Koonga ja Muhu).

Meetmed:

- kogukondade arendamine ja nende initsiatiivi soodustamine;
- vaba aja veetmise ja tervisepordi harrastamise võimaluste arendamine;
- valla elukeskkonna arendamine;
- valla mainekujundus ja reklaamimine väärtusliku elukeskkonnana.

Mõõdikud

- valla elanike arv (3a);
- valla elanike rahulolu kaasamisega (3b).

2.3.4. Heade ühenduste võrgustik

Eesmärk: erinevatele teenustele ja tegevustele juurdepääsu tagamine (E4)

Arengu eesmärgiks on valla elanikele võimaluste loomine, pääsemaks mugavalt tööle, kooli, eluks vajalikke teenuseid tarbima (poodi, arstile) ning vaba aega veetma. Ettevõtluse arenguks on vähemalt iga arvestatava suurusega ettevõtte (üle 10 töötaja) juurde tagatud kvaliteetne taristu.

Meetmed:

- valla ja riigi teede kvaliteedi tõstmine;
- ühistranspordi arendamise korraldamine;
- sadamate arendamine;
- elukeskkonda toetava taristu arendamine.

Mõõdikud:

- tolmuvabade teede osakaal (4a);
- valla elanikke teenindavate ühistranspordiliinide arv (4b);
- valla elanike ja ettevõtjate rahulolu taristuga (4c).

Hanila valla strateegiakaart on toodud peatükis 2.4, mõõdikud koos eesmärktasemega on peatükist 2.5.

2.4. Strateegiakaart

Visioon 2025	**Hanila on jätkusuutlik Läänemere-äärne vald, kus on …**		
Strateegilised valdkonnad	**... tugev ettevõtlus**	**… kättesaadavad avalikud teenused**	**… aktiivne kogukond**
Strateegilised eesmärgid	Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade arendamine	Kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavuse tagamine	Elanikkonna säilitamine ja kaasatuse suurendamine
Arengumeetmed	- Ettevõtluskeskuse loomine Virtsu - Alustavate ettevõtete toetamine ja ettevõtete filiaalide loomise soodustamine - Ettevõtlikkuse arendamine	- Koostöö naaberomavalitsustega objektide ja teenuste arendamisel - Valla hariduskorralduse arendamine, fookuses Virtsu Kool	- Kogukondade arendamine ja nende initsiatiivi soodustamine - Vaba aja veetmise ja tervisespordi harrastamise võimaluste arendamine - Valla elukeskkonna arendamine - Valla mainekujundus ja reklaamimine väärtusliku elukeskkonnana
Horisontaalne arendusvaade – heade ühenduste võrgustik	- Valla ja riigi teede kvaliteedi tõstmine - Ühistranspordi arendamise korraldamine - Sadamate arendamine - Elukeskkonda toetava taristu arendamine		
Baasressursid	Asukoht (mereäärne, looduskaitselised alad, maavarad) Infrastruktuur (mandri ja Saaremaa liiklussoon, elektrivõrk, valguskaabel) Kohalik elanikkond ja suvitajad Ajalugu ja traditsioonid (ajaloolised objektid, mõisad, kirikud, muuseumid jne) Avalik kapital (omavalitsuse eelarve, toetused ELi projektidest)		

2.5. Arengukava täitmise mõõdikud

	Mõõdiku nimi	**Andmeallikas**	**Hetkeväärtus**	**Eesmärk 2025**	**Vahetulemus 2020**
1a	Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv	Statistikaamet (ER071)	38 (2011) 41 (2012)	58	50
1b	Palgatöötaja keskmine brutotulu suhe riigi keskmisesse	Statistikaamet (ST005)	88% (2012) 88% (2013)	95%	90%
1c	Ettevõtjate rahulolu valla ettevõtluskeskkonnaga	Vallavalitsus (valla elanike ja ettevõtjate rahulolu-uuring)	Ei uurita	Viia läbi 2015. a baasuuring, millega määratakse sihttase	
2a	Elanikkonna rahulolu avalike teenustega	Vallavalitsus (valla elanike ja ettevõtjate rahulolu-uuring)	Ei uurita	Viia läbi 2015. a baasuuring, millega määratakse sihttase	
2b	Valla koolis ja lasteaias õppivate laste osakaal	Vallavalitsus	90%	95%	93%
3a	Valla elanike arv	Rahvastikuregister või Statistikaamet	1525 (2014)	1525	1525
3b	Valla elanike rahulolu kaasamisega	Vallavalitsus (valla elanike ja ettevõtjate rahulolu-uuring)	Ei uurita	Viia läbi 2015. a baasuuring, millega määratakse sihttase	
4a	Tolmuvabade teede osakaal	Vallavalitsus (valla teederegister, riigi teede register)	47%	60%	55%
4b	Valla elanikke teenindavate ühistranspordiliinide arv	Vallavalitsus (ühistranspordi liinil on vähemalt kaks peatust Hanila vallas)	16	16	16
4c	Valla elanike ja ettevõtjate rahulolu taristuga	Vallavalitsus (valla elanike ja ettevõtjate rahulolu-uuring)	Ei uurita	Viia läbi 2015.a baasuuring, millega määratakse sihttase	

3. Arengukava rakendamine

3.1. Rakendamine

Hanila valla arengukava rakendatakse koostöös volikogu, vallavalitsuse, ettevõtjate ja kolmanda sektori organisatsioonidega. Arengukava määratleb strateegilised eesmärgid, mille saavutamiseks on koostatud tegevuskava. Arengukava strateegia rakendamine toimub tegevuste kava alusel, kus on määratletud tegevused ning mille rahastamine toimub vastavalt eelarvestrateegias ja konkreetse aasta vallaeelarves toodule.

Üks kord aastas (hiljemalt 1. oktoobriks) teostab vallavalitsus arengukava ülevaatamise ning esitab ülevaatuse aruande volikogule kinnitamiseks. Arengukava ülevaatamisel hinnatakse seatud eesmärkide saavutamist ning viiakse vajadusel sisse korrektuurid mõõdikutesse ja sihtidesse või alustatakse vajadusel arengukava muutmisega. Samuti on vajalik üle vaadata valla arengukava uute strateegiliste dokumentide uuendamisel või koostamisel (nt valla ühisveevärgi ja -kanalisatsiooni arengukava, valdkondlikud strateegiad).

Hanila valla 2015-2018 eelarvestrateegia järgi kavandatakse:

- põhitegevuse tulemiks 64-80 tuh € aastas ehk perioodi jooksul kokku 287 tuh €;
- investeeringuid teede rekonstrueerimisele kokku 120 tuh €;
- nelja aasta eelarve tulemiks koos investeerimistegevusega (sh finantstulud ja -kulud) 54 tuh €;
- tasuda kohustusi 4 aasta jooksul kokku summas 275 tuh € ning võtta laenu 164 tuh € ettevõtluskeskuse loomiseks;
- valla likviidsete varade vähenemist 4 aasta jooksul 188 tuh €-lt 156 tuh €-le;
- valla netovõlakoormuse vähenemist 21,4%-lt 16,0%-le, mistõttu kasvab laenu võtmise võimekus KOFSi järgi 575 tuh €-lt 725 tuh €-le.

Seega on valla enda maksimaalne investeerimisvõimekus perioodil 2015-2018 kuni 725 tuh eurot, kuid mille rakendamine sellises mahus võib põhjustada hiljem vallale raske finantsseisundi (madal suutlikus teenindada hiljem laene kogumaksumuses u 989 tuh €).

Arengukavas toodud tegevuskava täpsustamine toimub iga-aastaselt koos eelarvestrateegia uuendamisega ning vajadusel korrigeeritakse seda eelarve koostamise või muutmise protsessi käigus, kus sisendit saavad anda kõik asjast huvitatud isikud.

3.2. Partnerid

Hanila valla arengukava elluviimisel on otstarbekas teha koostööd vallaga sarnaseid eesmärke või valla eesmärkide saavutamiseks olulisi ressursse ja teavet omavate organisatsioonidega. Partnerlussuhetes saab eraldi välja tuua võtmepartnerid, kes suudaksid kõige rohkem kaasa aidata valla strateegiliste eesmärkide saavutamisele (vt tabel 2). Võtmepartneritega peab koostöö olema süsteemne (võimalusel koostada koostööplaan).

Tabel 2. Võtmepartnerid Hanila valla eesmärkide täitmise seisukohalt

Partneri nimi	**Strateegiline eesmärk, millesse saavutamisse võimalik panustada**
Naaberomavalitsused o Lihula vald o Koonga vald o Varbla vald o Muhu vald	E2 Kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavuse tagamine E4 Erinevatele teenustele ja tegevustele juurdepääsu tagamine
Lääne Maavalitsus / Siseministeerium	E3 Elanikkonna säilitamine ja kaasatuse suurendamine E4 Erinevatele teenustele ja tegevustele juurdepääsu tagamine
Läänemaa Arenduskeskus	E1 Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade loomine E2 Kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavuse tagamine E3 Elanikkonna säilitamine ja kaasatuse suurendamine
Kodukant Läänemaa	E1 Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade loomine E3 Elanikkonna säilitamine ja kaasatuse suurendamine
Läänemaa Rannakalanduse Selts	E1 Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade loomine
Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus	E1 Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade loomine
Maanteeamet	E4 Erinevatele teenustele ja tegevustele juurdepääsu tagamine
MTÜ Hanila Valla Toetusgrupp	E3 Elanikkonna säilitamine ja kaasatuse suurendamine
AS Matsalu Veevärk	E1 Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade loomine E4 Erinevatele teenustele ja tegevustele juurdepääsu tagamine
Terra Maritima	E1 Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade loomine
Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Amet	E1 Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade loomine

3.3. Hanila positsioon valdade ühinemisel

Hanila valla võimalikul ühinemisel teiste omavalitsusüksustega on eesmärgiks moodustada haldussuutlik, valla elanike huvidest kantud ja oma ülesandeid edukalt täitev vald, mis:

- osutab elanikele kvaliteetseid, kättesaadavaid ja majanduslikult tõhusalt korraldatud seadustega kohustatud (haridus, noorsootöö, sotsiaalne turvalisus, ühistransport, keskkonnakaitse, kommunaalmajandus) ja vabatahtlikult kehtestatud avalikke teenuseid;
- seisab hea elanike õigustatud vajadustest lähtuvate huvide kaitsmisel;
- loob asjatundliku valla juhtimise ja ametnikkonna, keda iseloomustab kliendikesksus ja otsustuspädevus, mis tagavad tõhusa ressursikasutuse ja eeldused vallaeelarve väliste investeeringute kaasamiseks;
- tagab piirkonna tasakaalustatud sotsiaal-majandusliku arengu, aeg-ruumilise kättesaadavuse ja turvalisuse, mida võimestab kogukondlik toimimine (külaliikumine, seltsitegevus), kohapõhine alt üles initsiatiivide toetamine ja hästi funktsioneeriv vallakeskus koos kohalike keskuste (küla või külade rühm) võrgustikuga;
- laiendab kohalikku demokraatiat ja toetab kodanikuvastutusele suunatud teostusvõimalusi;
- võimestab valla suutlikkust osaleda üleilmastuvas konkurentsi ja koostöö protsessides, suurendab võimekust taotleda Euroopa Liidu ja teiste abiorganisatsioonide vahendeid kohaliku elu parendamiseks.

Hanila valla võimalikul ühinemise läbirääkimistel ja eelkõige ühinemislepingu ettevalmistamisel lähtutakse valla arengukavas toodud strateegilistest eesmärkidest ning valitud arengusuundadest.

Ühinemisleping annab uue kohaliku omavalitsuse üksuse volikogule otsuste tegemise raamistiku ja sisendi, mis tagab endiste omavalitsuste strateegiliste eesmärkide arvestamise. Juhul kui ühinemistoetust kasutatakse investeeringute tegemiseks, tuleb ühinemislepingule lisada ka investeeringute tegemise vajaduse põhjendus ja eelarve. Kavandatavad investeeringud peaksid haakuma teenuste arendamise ja valitsemisstrateegiliste eesmärkide (nt omavalitsuste olemasolevate arengukavadega, ühinemislepingus kokkulepituga)[11].

Tulenevalt Hanila valla strateegilistest eesmärkidest on ühinemisläbirääkimistel valla prioriteetideks järgmised investeeringud:

- Virtsu ettevõtluskeskuse arendamine;
- Virtsu Kooli arendamine;
- teedevõrgu arendamine;
- sadamate arendamine;
- investeeringud avalike teenuste kättesaadavuse tagamiseks tänasel Hanila valla territooriumil, sh:
    - teenuspunktid;
    - ühistranspordi korraldus.

[11] „Kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemise käsiraamat“ https://www.siseministeerium.ee/public/KOV_uhinemiste_kasiraamat.pdf

Kasutatud materjalid

1. “Eesti kasvuvisioon 2018”, Eesti Arengufond, 2010
2. “Hanila valla arengukava 2008-2020”, Hanila Vallavalitsus, 2008
3. “Kohaliku omavalitsuse üksuste võimekuse indeks 2012”, Geomedia, 2013
4. “Lääne maakonna arengustrateegia 2011-2015”, Lääne Maavalitsus, 2012
5. “Läänemaa majandusülevaade 2012 ja Euroopa Liidu toetused 2008-2012”, Lääne Maavalitsus, 2013
6. “Läänemaa rahvastikurände uuring”, OÜ KT Europroject Management, 2010
7. “MTÜ Läänemaa Turism strateegia aastateks 2012-2015”, MTÜ Läänemaa Turism, 2011
8. “Regionaalarengu strateegia 2014-2020”, Siseministeerium, 2013
9. “Regionaalne pendelrändeuuring”, Rein Ahas, Siiri Silm, Kadri Leetmaa, Tiit Tammaru, Erki Saluveer, Olle Järv, Anto Aasa, Margus Tiru, 2010
10. “Regionaalse pendelrände kordusuuring”, Rein Ahas, Siiri Silm, 2013
11. “Vaata Läänemaa edukamaid ettevõtteid”, Äripäev, 2012 (http://www.aripaev.ee/article/2012/10/15/vaata-laanemaa-edukamaid-ettevotteid)
12. “Ühtekuuluvuspoliitika fondide rakenduskava 2014-2020”, Vabariigi Valitsus, 2014
13. “Üleriigiline planeering Eesti 2030+”, Siseministeerium, 2013
14. Eesti Hariduse Infosüsteem. Andmed koolide ja lasteaedade kohta (www.ehis.ee)
15. Eesti Töötukassa, www.tootukassa.ee
16. Hanila valla kodulehekülg www.hanila.ee
17. Haridussilm, www.haridussilm.ee
18. Kohalike omavalitsuste portaal www.portaal.ell.ee
19. Kohaliku omavalitsuse üksuste ühinemise käsiraamat, Lõhmus, M., Sootla, G., Noorkõiv, R., Kattai, K., Lõõnik, J., 2013
20. Läänemaa portaal (www.laanemaa.ee)
21. Maanteeameti aastaraamat 2013, Maanteeamet, 2014
22. Matsalu piirkonna turismi- ja puhkemajanduse arengukava aastateks 2008-2015, MTÜ Terra Maritima, 2008
23. Rahandusministeeriumi kodulehekülg. Andmed kohalike omavalitsuste kohta (http://www.fin.ee/kov-eelarved-ulevaated)
24. Statistikaameti kodulehekülg (www.stat.ee)
25. Turismiportaal www.visitestonia.com

Lisad

Lisa 1. Hetkeolukorra analüüs

1. Rahvastik

Hanila valla rahvaarv Rahvastikuregistri andmetel seisuga 01.01.2014 oli 1525 elanikku. Viimase kümne aasta jooksul on elanike arv kahanenud 17% võrra, viimase viie aastaga 10%. Statistikaameti andmetel elab valla territooriumil 1374 elanikku, mida on 151 inimese võrra vähem kui Rahvastikuregistri andmetel (vt joonis 2). Valla keskmine asustustihedus on 6,6 inimest/km^2, mis on Eesti keskmisest (15,5) ligi 2,5 korda madalam.

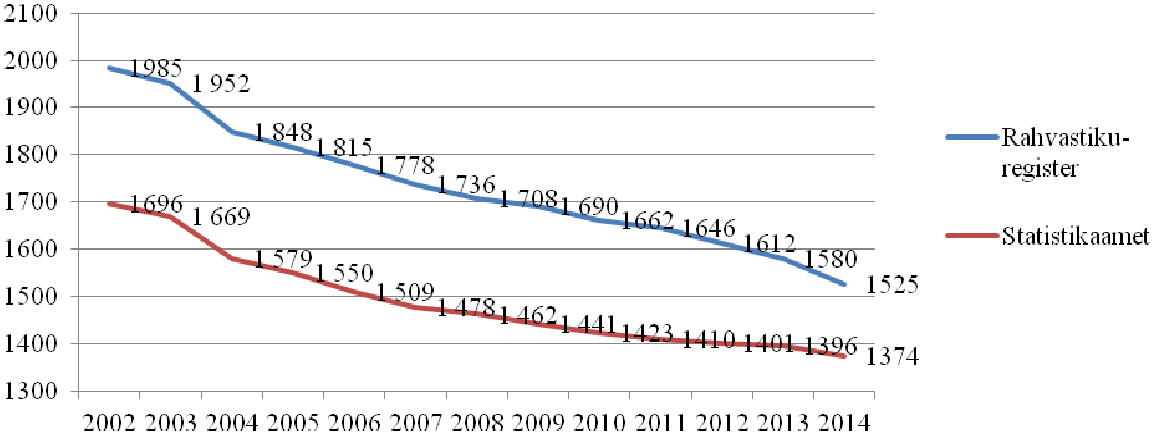

Joonis 2. Hanila valla elanike arvu dünaamika Rahvastikuregistri ja Statistikaameti järgi[12]

Kuivõrd perspektiivis võiksid Hanila, Lihula, Varbla ja Koonga (viimased kaks asuvad Pärnumaal) vallad ühineda, on ülevaatlikult käsitletud ka nende omavalitsuste peamisi näitajaid. Kokku elas neljas omavalitsuses 2014. aastal 6001 inimest, mis on 18% ehk 1305 inimese võrra vähem kui 10 aastat tagasi. Seejuures tuleb märkida, et kõige aeglasemalt on elanikkonna arvukus vähenenud Hanila vallas (-16%), teistes on see olnud paari protsendipunkti võrra kiirem. Siiski võib antud omavalitsuste elanikkonna dünaamikat nimetada sarnaseks – kõigi puhul on tegemist kahaneva inimeste arvuga valdadega (vt joonis 3).

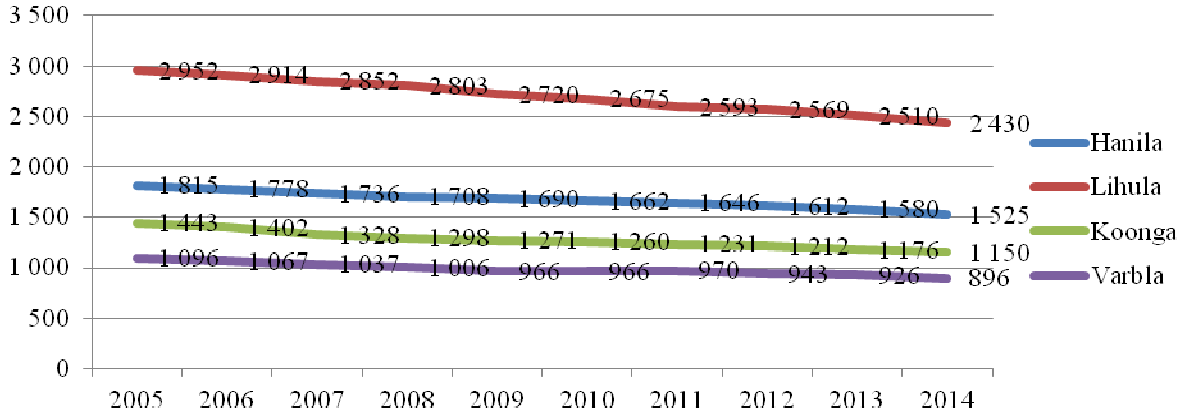

Joonis 3. Hanila, Lihula, Varbla ja Koonga valdade elanikkonna dünaamika[13]

[12] Rahvastikuregister, 2014. Statistikaamet, 2014
[13] Rahvastikuregister, 2014

Erinevused Rahvastikuregistri ja Statistikaameti andmete vahel on vähenenud (vt joonis 4). Suured erinevused on 20-29-aastaste ja 45-49-aastaste osas, kus register näitab elanikke rohkem, kui vallas tegelikult elab, sh:

- 20-24-aastastest naistest 75% ei ela vallas;
- 25-29-aastastest meestest 58% ei ela vallas;
- 45-49-aastatest naistest 44% naistest ja 60% meestest ei ela tegelikult vallas.

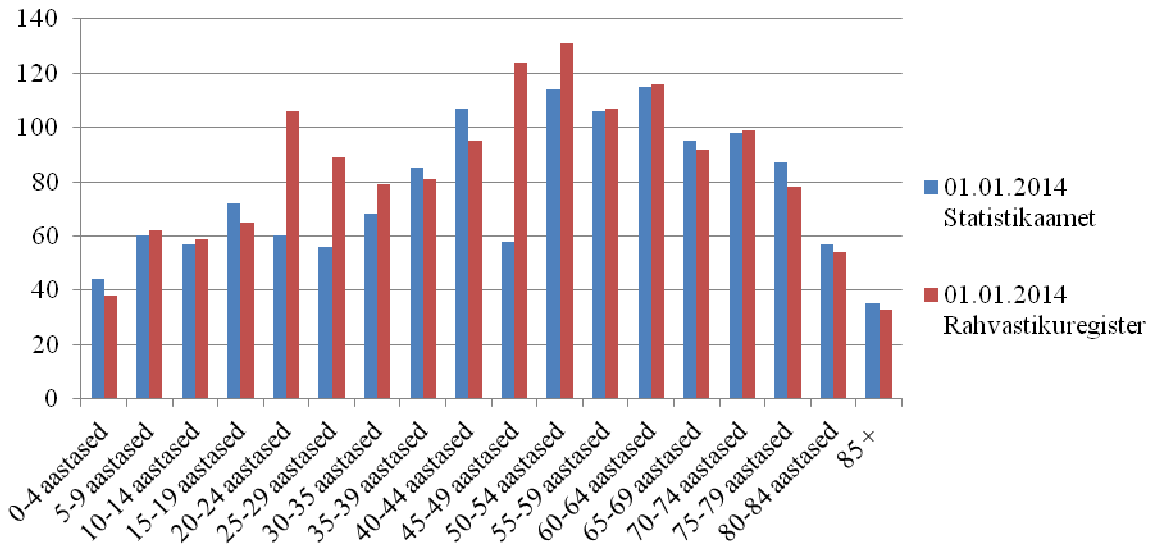

Joonis 4. Rahvastikuregistri ja Statistikaameti andmete erinevus vanusegrupiti

Viimase viie aasta jooksul on valla elanikkond noorte (sündinud 1974-1993) osas vähenenud 87 elaniku võrra, mis moodustab 50% elanikkonna vähenemisest (vt joonis 5). Aastatel 1984-1988 sündinute osas on elanikkond vähenenud 29%, sh naiste arv 46%. Meeste osas on kõige suurem vähenemine toimunud 1974-1978 aastatel sündinute osas (-18%).

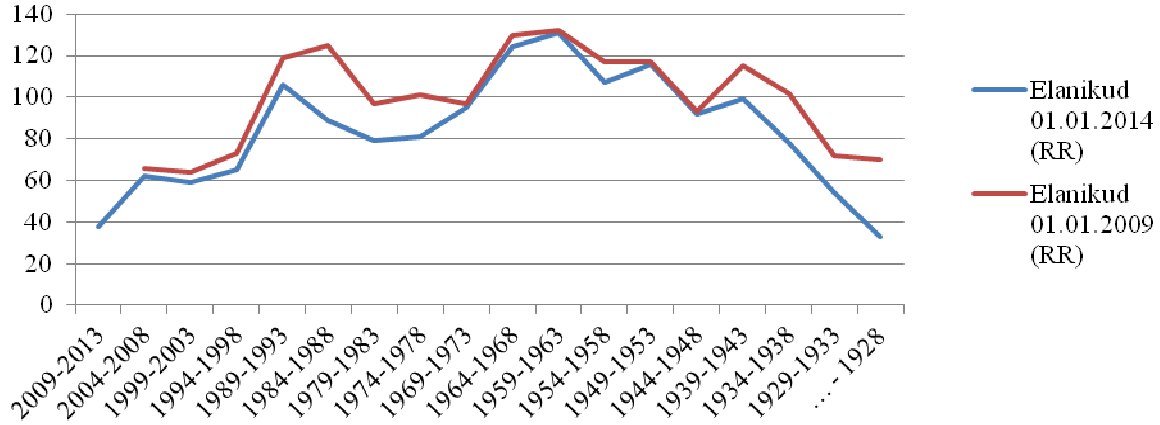

Joonis 5. Elanikkonna vähenemine sünniaastate lõikes

Rahvastikuregistri järgi on valla elanikkonnast 62% tööealised (vanusegrupp 19-64). Viimase kümne aasta jooksul on see näitaja suhtarvuna rahvastikku olnud stabiilne, kuid rahvastiku vähenemisest tulenevalt on ka antud elanikkonna grupp 180 inimese (-16%) võrra kahanenud. 7-18-aastaste laste arv on kümne aastaga vähenenud kaks korda (-147), mistõttu nende osakaal on valla rahvastikus kahanenud 16 protsendilt üheksale. 0-6-aastaste laste arv on kümne aastaga vähenenud 20% (-19), kusjuures vähenemine on toimunud peamiselt viimase

viie aasta jooksul. Eakate osakaal (vanusegrupp 65+) on kümne aastaga vallas suurenenud 18 protsendilt 24 protsendile, sh on kasvanud eakate arv 23 võrra (+7%).

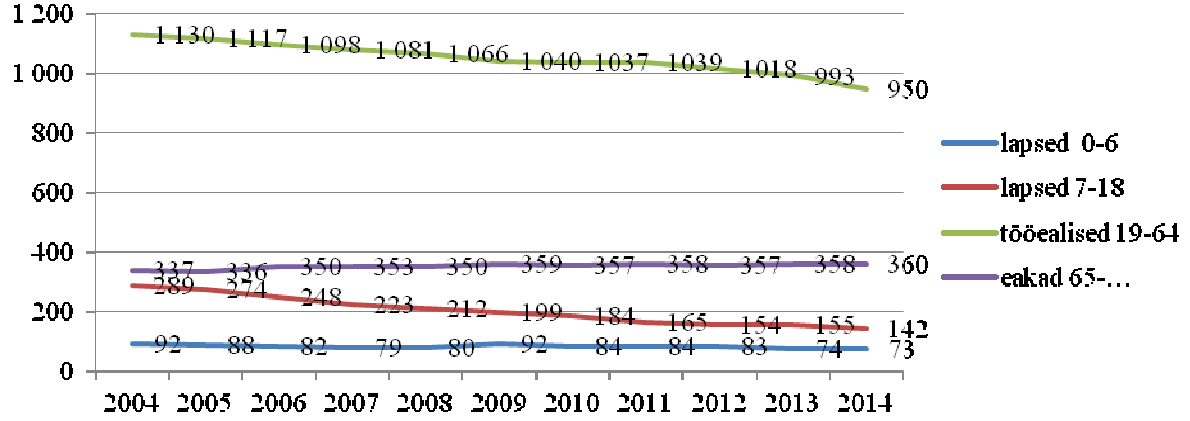

Joonis 6. Peamiste vanusegruppide kümne aasta dünaamika

Hanila valla loomulik iive on olnud viimased 20 aastat negatiivne (vt joonis 7). Viimase viie aasta jooksul on negatiivsest loomulikust iibest tulenevalt vähenenud valla elanikkond 55 inimese võrra. 2000. aastate lõpus vallas sündimus küll kasvas, kuid viimastel aastatel on see taas langenud. Viie aasta keskmine sündimus on 12 last aastas.

Suremus vallas on aasta-aastalt vähenenud. Viimastel aastatel registreeritakse keskmiselt 23 surma aastas.

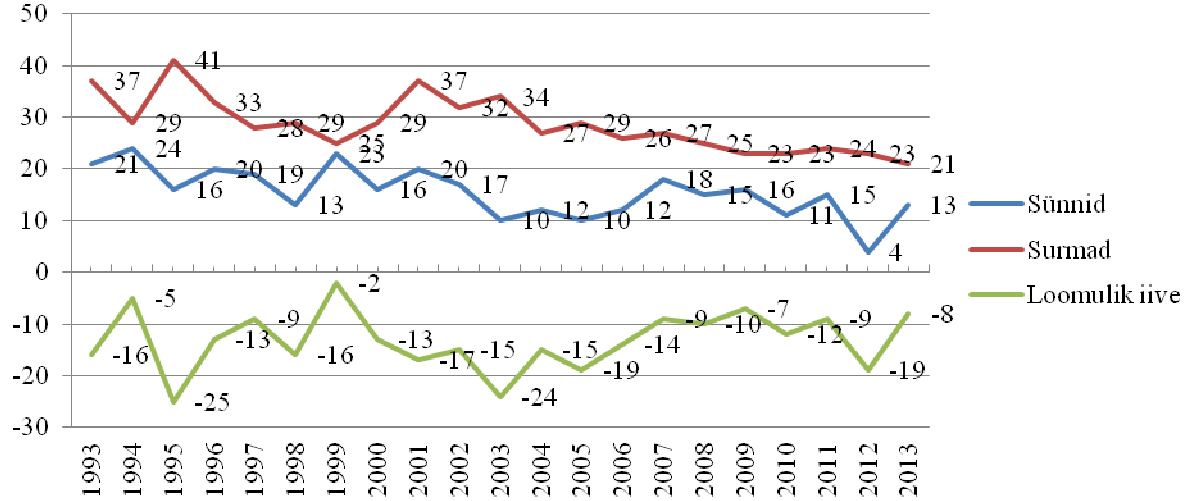

Joonis 7. Sünnid, surmad ja loomulik iive perioodil 1993-2013[14]

Virtsus elab 38% valla rahvastikust, Kõmsi piirkonnas 37% ja Vatla piirkonnas 25%. Vatla piirkonna elanikkonna struktuur võrreldes teiste piirkondadega on noorem – 17% elanikest on 0-18-aastased (teistes piirkondades 13%). Virtsu elanikkonnas on võrreldes teiste piirkondadega kõige rohkem eakaid – 26% (Kõmsi 23%, Vatla 22%).

[14] Statistikaamet

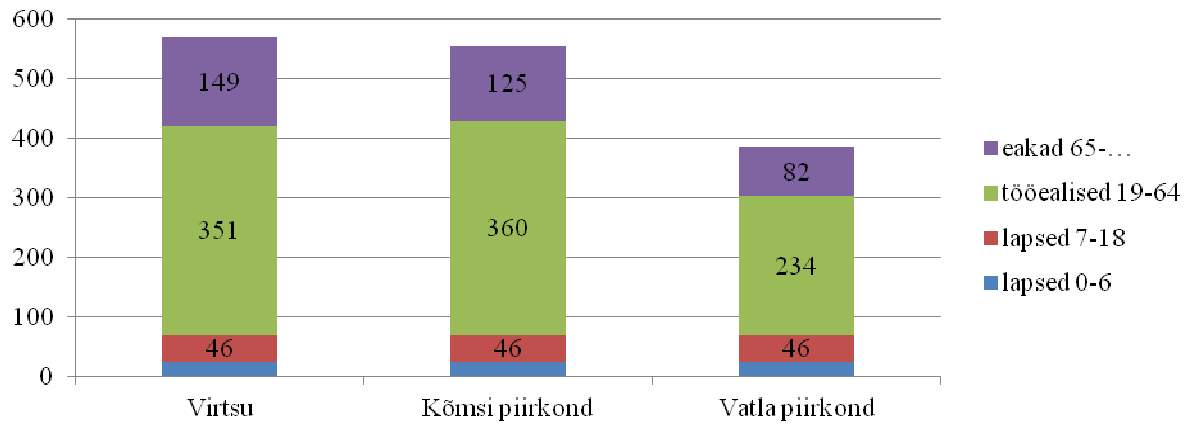

Joonis 8. Elanike jagunemine piirkondade vahel aastal 2014[15]

Hanila vallas on demograafiline tööturusurveindeks[16] olnud aastaid tasemel 0,5-0,6 (vt joonis 9). Selle järgi lahkub ühe tööjõuturule saabuva inimese kohta kaks. Näitaja (0,53 aastal 2014) on oluliselt kehvem kui Eestis (0,73 aastal 2014) ja Läänemaal (0,68 aastal 2014).

Võrreldes Hanilat Lihula, Koonga ja Varblaga, tuleb märkida, et esimese näitajad on kogu vaadeldaval perioodil ülejäänutele alla jäänud. 2014. aastal oli indeksi väärtus Lihulas 0,77, Koongas 0,73 ja Varblas 0,93. Seega pole ka nende vanusstruktuur jätkusuutlik, kuna indeksi väärtus jääb alla ühe, kuid siiski on nende seis võrreldes Hanilaga mõnevõrra parem.

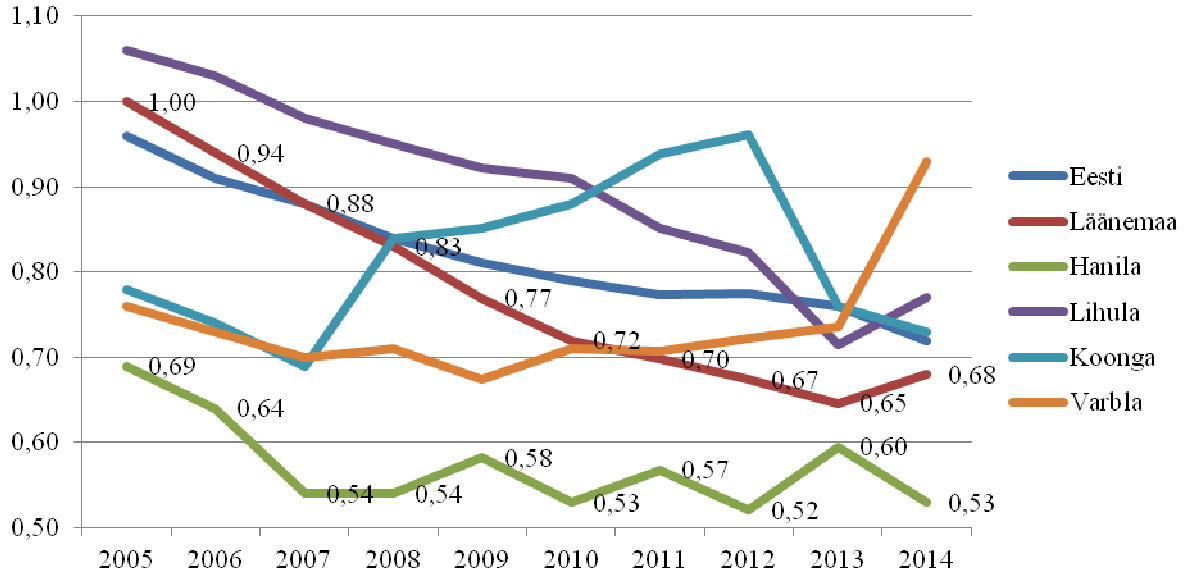

Joonis 9. Demograafiline tööturusurveindeks perioodil 2005-2014[17]

[15] Rahvastikuregister, 2014
[16] Demograafiline tööturusurve indeks näitab 5-14-aastaste vanuserühma suhet 55-64-aastaste vanuserühma, kirjeldades tööturule saabujate osatähtsust võrreldes tööturult lahkujatega.
[17] Statistikaamet

2. Majandus

Majanduse üldiseloomustus

Hanila valla tähtsamateks majandussuundadeks on tootmine (metalltooted, plastaknad jm.), tuuleenergeetika, kalandus, dolokivi kaevandamine ja ajalooliselt on esindatud põllumajandus.

Traadist toodete valmistamine on välja kasvanud pisikesest kooperatiivsest tsehhist. Praegune ettevõte AS K. MET (valitud 2012. a ka Läänemaa edukaimate ettevõtete hulka – 6. koht) ekspordib enamiku oma toodangust.

Tuuleenergeetika on valla territooriumil uus tootmisharu. Tuulegeneraatorite ehitamine ja hooldus kohalikele praktiliselt tööd ei anna. Uus tootmisharu on plastakende valmistamine Virtsu alevikus. Kohapealse tööjõu kasutamise osas on see valla suuruselt teine ettevõte, arvestamata mujal registreeritud firmade harukontoreid Hanilas vallas.

Hanila metsade kvaliteet on madal ja tulukus vähene. Suurem osa puidust tarvitatakse kütteks. Viimastel aastatel on järsult kasvanud hakkpuidu tootmine.

Valla põllumajandusmaad on enamuses väheviljakad ja liigniisked. Tootjate arv on pidevalt vähenenud, tendents on tootmisüksuste suurenemisele ja efektiivsusele nagu mujal Eestis. Loomakasvatusest on säilinud piima- ja lihaveiste ning lammaste kasvatamine, peetakse ka hobuseid.

Vallaga piirnevas Väinameres on kalavarud viimasel ajal kasvuteel olnud. Püüki piiravad aga riiklikud regulatsioonid, mistõttu tegutsevad vaid mõned kutselised kalurid ja hobikalastajad. Siiski on piirkonnal potentsiaali kalatoodete kohapealseks väärindamiseks.

Puhkemajandus ei ole Hanila valla territooriumil oluliseks majandusharuks. Majutuskohad tegutsevad enamuses ainult suveperioodil ja annavad sel ajal tööd vähestele. Lisaks tavamajutuskohtadele tegutseb suveperioodil Pivarootsi külas Lastekaitseliidu lastelaager. Enamus lastelaagri personalist tuleb kaasa oma rühmaga. Valda läbib küll suur turistide voog, kuid seda peamiselt Saaremaale minemise eesmärgil. Sellest tulenevalt ei liigu nad põhitrassilt kõrvale ega veeda aega Hanila vallas. Seega on probleemiks turistide lühike külastuskestvus.

Statistikaameti andemetel oli Hanila vallas 2011. aastal 38 majanduslikult aktiivset äriühingut. Ühingute arv on võrreldes 2004. aastaga kasvanud 1,5 korda (vt joonis 10).

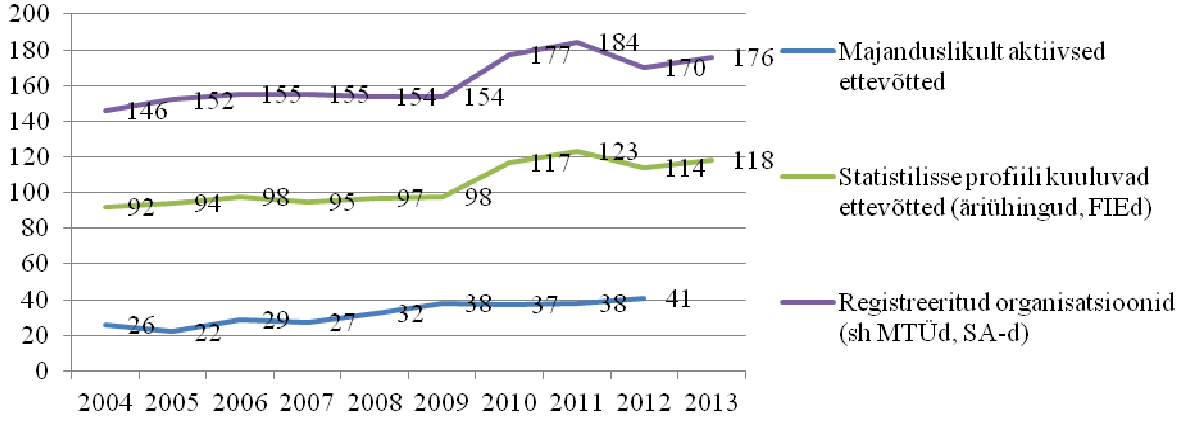

Joonis 10. Majanduslik aktiivsus Hanila vallas perioodil 2004-2013[18]

97% Hanila valla ettevõttevõtetest on väiksemad kui 10 töötajat. Vaid neljas ettevõttes on töötajaid enam kui 10, sh ühes ettevõttes üle 50 töötaja. Ka Lääne maakonnas on olukord sarnane – valdav osa on mikroettevõtted, suurettevõtteid (töötajaid üle 250) on vaid üks.

Lisaks tegutseb Hanila vallas mujale registreeritud ettevõtteid, mis samuti kohalikele töökohti pakuvad (nt Nelja Energia, Eesti Energia, Nordkalk, Saarte Liinid, Saaremaa Laevakompanii, Väinamere Liinid, Lihula TÜ).

Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta jääb Hanila vallas (aastal 2012 oli see 25 ettevõtet 1000 elaniku kohta) alla nii maakonna kui ka Eesti keskmistele näitajatele (vt joonis 11). Samas ületab Hanila näitaja kahe piirkonna omavalitsuse (Lihula ja Koonga) näitajat.

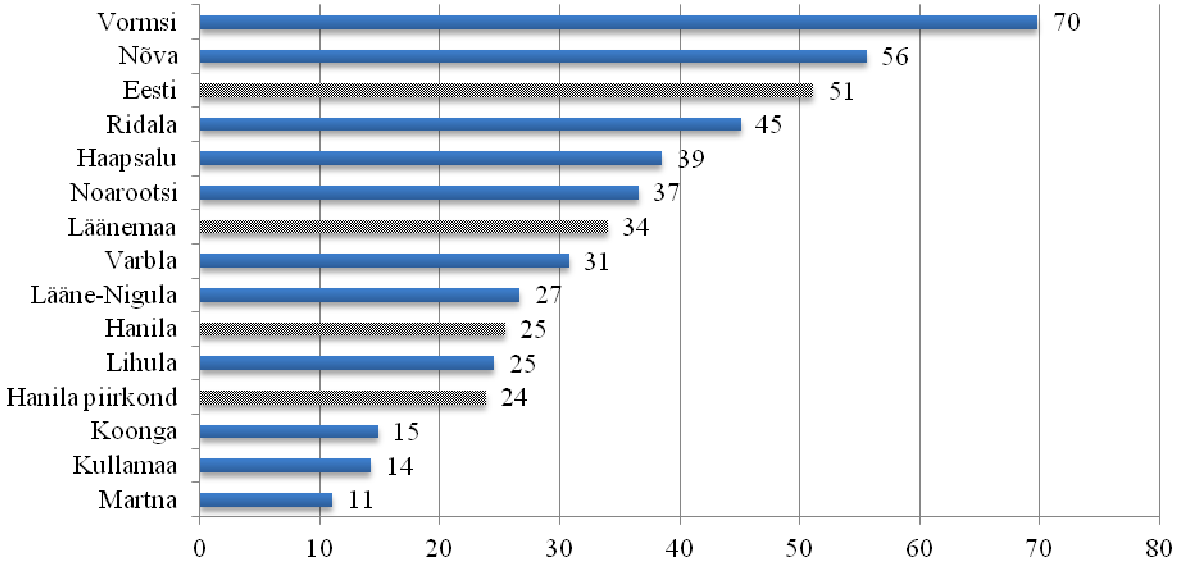

[18] Statistikaamet. Majanduslikult aktiivsed ettevõtted on majanduslikult aktiivsete üksuste (äriühingute, füüsilisest isikust ettevõtjate, asutuste, mittetulundusühingute) kogum, mida Statistikaamet kasutab majandusstatistika üldkogumina.

Joonis 11. Majanduslikult aktiivsete ettevõtete arv 1000 elaniku kohta aastal 2012 Läänemaal ning Koonga ja Varbla valdades[19]

Majanduskriisi alguses kasvas vallas FIEde arv, mis on hiljem vähenenud (muudatused FIEde registreerimisel). Alates 2008. aastast on hakanud kasvama osaühingute arv, mis on suurenenud 1,5 korda (vt joonis 12). Aktsiaseltse on vaadeldaval perioodil Hanila vallas olnud üks. Omavalitsuse allasutuste arv on vaadeldava perioodil olnud stabiilne, vähenedes 2011. aastal 1 võrra.

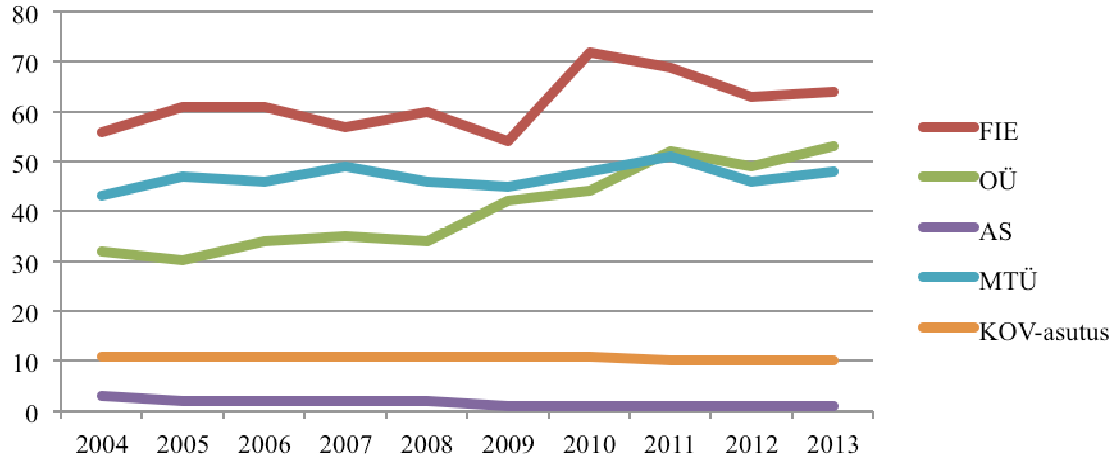

Joonis 12. Registreeritud statistilisse profiili kuuluvate üksuste arv perioodil 2004-2013[20]

Turismi roll vallas on väga väike. Kuigi vallas on 8 majutusteenuse pakkujat (vt tabel 3), on nende tegevus valla elanikele tööandjana väga väikese mõjuga (0,5% valla tulumaksu laekumisest ehk u 3000 eurot aastas). Majutuskohad tegutsevad enamuses ainult suveperioodil.
Suuremad vallaelanikele tööd pakuvad majandussektorid on avalik sektor (15%), metalltoodete tootmine ja veondus (laevandus, kaubavedu). Riiklike kindlustussüsteemide (sotsiaalkindlustus, Haigekassa ja Töötukassa) mõju valla tulubaasile on 3,2% aastas. Valla suurimateks tööandjateks on Hanila Vallavalitsus (9,3% maksutulust) ja K. Met AS (8,6% maksutulust). Valla 10 suurimat maksumaksjat annavad 31% valla maksutulust.

Hanila valla peamisteks turismiressurssideks on mitmekesine loodus – kaitsealad, pikk mererand ning rikkalik ajaloopärand (piirkonnas on mitmeid varajase asustuse paiku: Vatla maalinn, Salevere salumägi, Virtsu vasallilinnus). Mõned loetletutest on juba välja arendatud külastajate vastuvõtmiseks, kuid Vatla maalinn ning Virtsu vasallilinnus vajavad head kontseptsiooni ning investeeringuid. Lähemat ajalugu esindavad mitmed mõisahooned, mis käesoleval hetkel on suhteliselt halvas olukorras. Suuremat potentsiaali nähakse Vatla mõisas, kuhu soovitakse pikemas perspektiivis rajada seminari- ja koolituskeskus koos vajaliku inventari ja teenustega. Turismi- ja puhkeatraktsioonidena võib veel välja tuua Puhtu laiu, kus on viidastatud matkarada ja puhkekoht, ning Laelatu puisniidu, kus on tagatud juurdepääs ka suure bussiga.

Olemasolevaid atraktsioone aitavad elavdada mitmed piirkonnas toimuvad üritused. Kõige

[19] Statistikaamet, töö koostaja arvutused. 2012. aastast uuemad andmed ei ole kättesaadavad. Hanila piirkond võtab summaarselt kokku Hanila, Lihula, Koonga ja Varbla valdade näitajad.
[20] Statistikaamet, 2014. Amet käsitleb KOV-üksustena omavalitsuse allasutusi.

olulisemaks neist on Virtsu Merepäevad ning lisaks sellele veel mitmed rahvusliku taustaga üritused, nagu näiteks laadad ja käsitööpäevad külades. Rahvusvahelise tuntuse on saavutanud üritused ja seminarid, mis toimuvad Polli Talu Loomingulises Keskuses ning põnevaid tegevusi ja üritusi korraldab Hanila muuseum.

Hanila valla nõrkuseks on kvaliteetsete toitlustuskohtade vähesus ning äärealadel teenuste puudumine. Kuigi vallal on pikk merepiir, puudub korralik mererand ja selle juures olev tugiinfrastruktuur, looduslikud atraktsioonid on kohati suhteliselt kehvas olukorras ning ligipääs nendeni on raskendatud.

Tabel 3. Hanila valla majutusasutused ja turismiobjektid[21]

Majutusasutused	Vaatamisväärsused
1. Pivarootsi Tuuliku puhkeküla, puhkemaja 2. Pivarootsi Mõis 3. Voosemetsa Turismitalu kodumajutus, puhkeküla 4. Kodade Puhkemaja 5. Algallika Külalistemaja 6. Pivarootsi Õppe- ja Puhkekeskus 7. Kõrtsi Talu Puhkemaja	1. Puhtu-Laelatu ja Nehatu looduskaitseala 2. Kirsi muuseum 3. Virtsu aleviku objektid 4. Hanila kirik 5. Hanila muuseum 6. Kõmsi tarandkalmed 7. Salevere Salumägi 8. Vatla mõis ja maalinn 9. Karuse kirik 10. Tuhu Maastikukaitseala

Hanila vallas on Statistikaameti andmetel aastatel 2005-2013 vähenenud brutotulu saajate arv. Brutotulu saajad moodustavad 40% valla elanikkonnast. 2007. aastal oli vastav näitaja 47%. Samas on vaadeldaval perioodil kasvanud kuu keskmine brutotulu. Siiski jääb keskmine brutotulu Eesti keskmisele (aastal 2012 oli see 844 eurot) 97 euro võrra alla. Vahe maakonna keskmisega (765) on samas väike.

Registreeritud töötus Hanila vallas on peale majanduskriisi vähenenud ning on saavutanud majandusbuumieelse taseme (vt joonis 13).

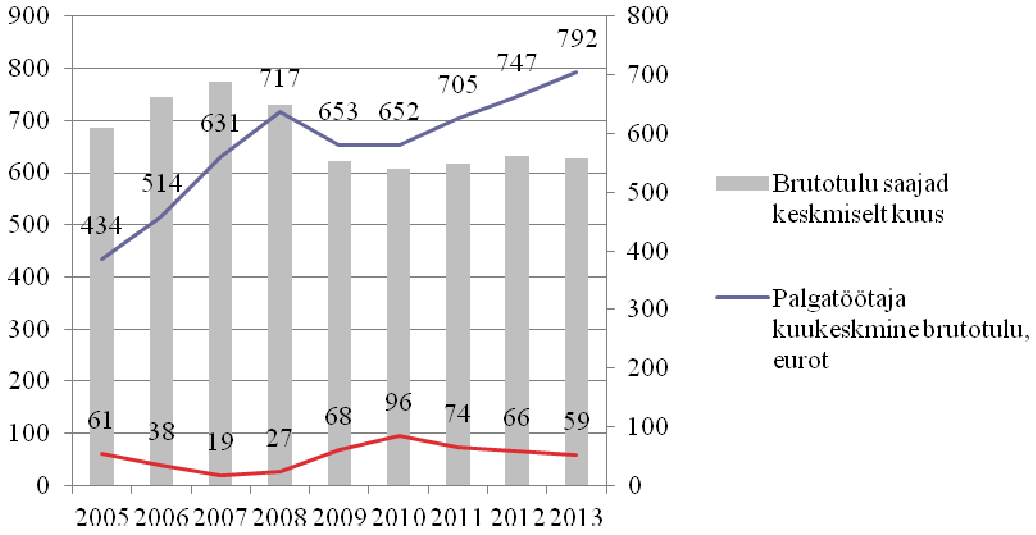

Joonis 13. Brutotulu saajate, brutotulu suuruse ja registreeritud töötute dünaamika perioodil 2005-2013[22]

[21] www.visitestonia.com; http://avasta.laanemaa.ee/vaatamisvaarsused.html

Tööalane pendelränne

Regionaalse pendelrände kordusuuringu järgi[23] on Hanila vallas Kõmsi piirkond hetkel inimeste tööaja ankurpunktiks, mis tõmbab elanikke nii Vatla ja Salevere piirkonnast kui ka Virtsust. Umbes 60-80% Kõmsi ja Virtsu elanike töökohtadest on samas piirkonnas, teiste piirkondade elanikud liiguvad töö ja elukoha vahel rohkem (vt joonis 14). Kõmsi küla tööaja ankurpunktiks olek on tingitud seal asuvate ettevõtete tõttu (eelkõige K. MET), kes pakuvad tööd nii Hanila kui ka Lihula valla elanikele. Kuna K. MET kavandab pikemas perspektiivis tootmise viimist Virtsu, siis võib eeldada, et tööaja ankurpunkt siirdub seejärel sinna.

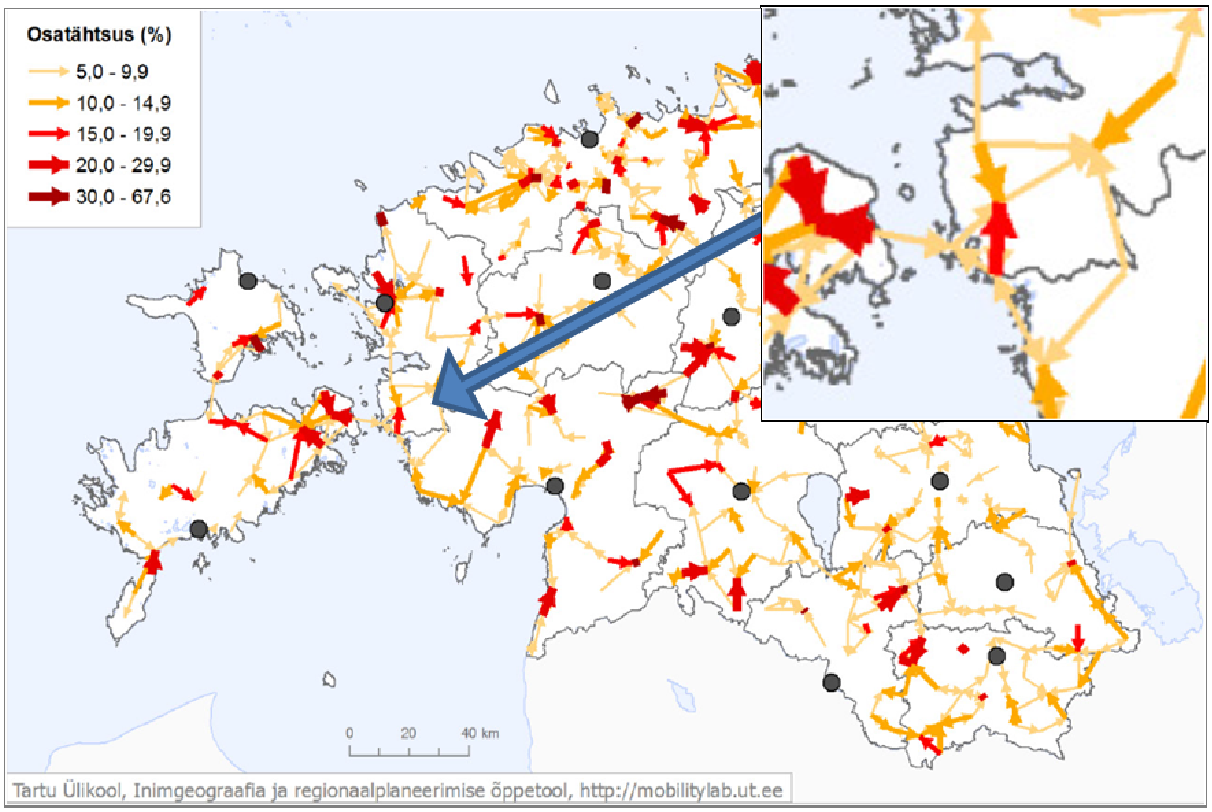

Joonis 14. Elukoha ja tööaja ankurpunkti vahel liikujate osatähtsus piirkonna elukohtade arvust väljaspool maakonnakeskusi tööperioodil

Maakasutus ja teed

31.12.2013. a seisuga oli riigi maakatastris registreeritud 2 582 katastriüksust pindalaga 22 223,8 ha, mis moodustab 95,8% omavalitsuse maafondist (23 187,8 ha).

[22] Statistikaamet, http://www.stat.ee/ppe-55771

[23] https://www.siseministeerium.ee/public/Pendelrnde_kordusuuring.pdf. Uuring käsitleb mobiilimastide järgi piirkondi, mitte konkreetseid asustusüksusi, näiteks külasid.

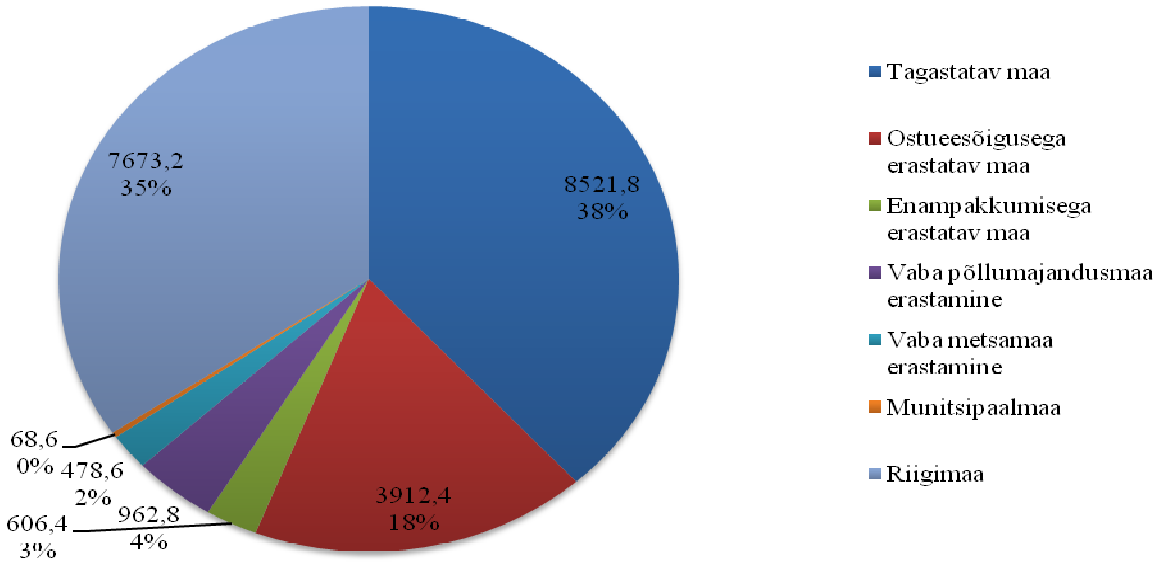

Joonis 14. Maakasutus Hanila vallas[24]

Maanteeameti andmetel[25] on Läänemaal 555,5 km teid kattega, moodustades kõikidest maakonna kattega teedest 73,9%. Suuremad Hanila valla territooriumil paiknevatest riigiteedest on asfaltkattega, ülejäänud teed kruusakattega. Maanteeameti andmetel peetakse Risti-Virtsu peamagistraali kvaliteeti heaks, kuigi selle koormus on suur ja ilmutab kasvutendentsi. Valla teedest 25% on tolmuvaba kattega, millest poole moodustavad suuremate asulate tänavad. Nende seisukord on liikluskoormuse peavoolust kaugemale jäävate piirkondade arendamisel tähtis ja nõuab investeerimist. Vallal on koostatud teede tolmuvabaks muutmise järjekord ning võimalike kergliiklusteede marsruudid.

Hanila valla kõige suurem ja kogu maakonna tähtsaim, Virtsu sadam, teenindab Saaremaa ja Mandri-Eesti vahelist transiitliiklust, samuti kaubavedu. Aastas läbib Virtsu praamisadamat üle 1,4 miljoni reisija ja see arv kasvab kiiresti. Seevastu ühistranspordi ulatus ja sagedus valla territooriumil on pidevas alanevas trendis. Peamiselt on ühistransport säilinud Risti-Virtsu magistraalil. Vallasisese ühistranspordi puudumine eraldab mahajäänumaid piirkondi ja pidurdab neis ka teataval määral turismi ja kultuuri arengut. Hoolimata asjaolust, et suurem osa turistidest liigub reeglina isikliku transpordivahendiga või kasutab reisikorraldaja teenuseid, on siiski ka ühistranspordil roll turismi arengus.

Omavalitsuse finantsid

Tulumaksu laekumine peegeldab hästi nii Eesti kui ka maailmamajanduse viimaste aastate trende. Peaaegu kõigis joonisel näidatud omavalitsustes (va Lihula, Vormsi ja Nõva) vähenes 2010. a tulumaksu laekumine, seejärel tekkis aga uus kasv. Suurem osa omavalitsustest (va Noarootsi ja Vormsi) jääb Eesti keskmisele (533 eurot inimese kohta aastal 2013) alla. Hanila valla puhul on vahe Eesti keskmisega 87 eurot (aastal 2013 laekus tulumaksu elaniku kohta 446 eurot), jäädes seega alla ka maakonna keskmisele. Hanila piirkonna omavalitsuste (Hanila, Lihula, Koonga ja Varbla) hulgas on seis aga kõige parem. Siiski tuleb tõdeda, et Hanila piirkonna puhul on tegemist küllaltki madala tulumaksulaekumisega omavalitsuste grupiga – 418 eurot inimese kohta aastal 2013 (vt joonis 16).

[24] Hanila valla koduleht, 2014
[25] http://www.mnt.ee/failid/MNT_Aastaraamat2013_est.pdf

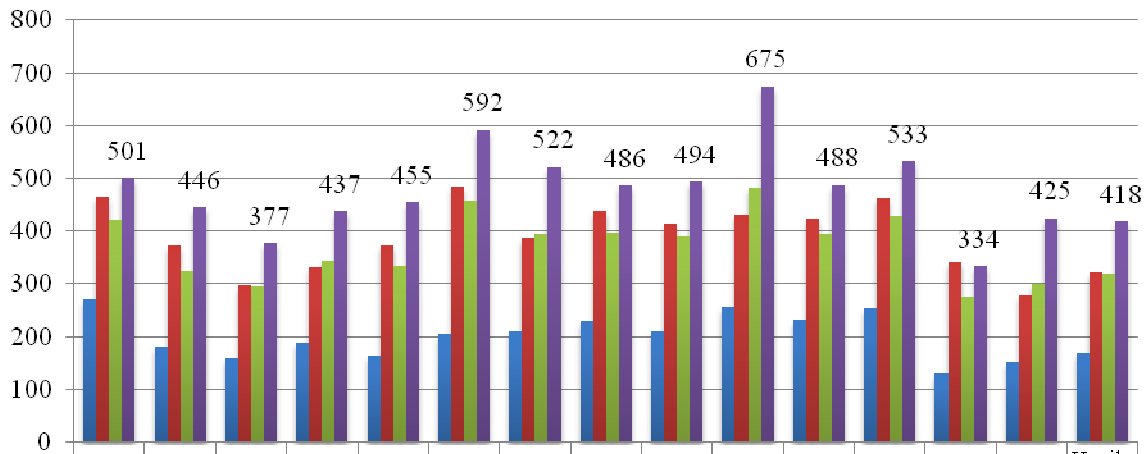

	Haap-salu	Hanila	Kulla-maa	Lihula	Martna	Noa-rootsi	Nõva	Lääne-Nigula	Ridala	Vormsi	Lääne-maa	Eesti	Koon-ga	Varbla	Hanila piir-kond
2004	271	182	158	187	164	205	211	231	210	257	231	254	129	152	169
2007	465	372	298	332	374	483	387	438	415	430	424	462	342	278	321
2010	422	325	294	343	334	458	394	398	389	483	393	428	275	301	319
2013	501	446	377	437	455	592	522	486	494	675	488	533	334	425	418

Joonis 16. Aastatel 2004-2013 elaniku kohta laekunud tulumaks Lääne maakonnas ja Koonga ning Varbla valdades[26]

Ligi pooled Läänemaa omavalitsused erinevad tulumaksu laekumise osas Eesti keskmisest märgatavalt (vt joonis 17), eriti suured on vahed Kullamaa (71% Eesti keskmisest aastal 2013) ja Vormsi (127% Eesti keskmisest) puhul. Ka Hanila on keskmisest märkimisväärselt allpool (84% Eesti keskmisest aastal 2013). Hanila piirkonna omavalitsuste (Hanila, Lihula, Koonga ja Varbla) hulgas on valla seis aga kõige parem. Siiski kinnitavad need andmed eelmisel joonisel välja toodut – tegemist on madala tulumaksulaekumisega omavalitsustega.

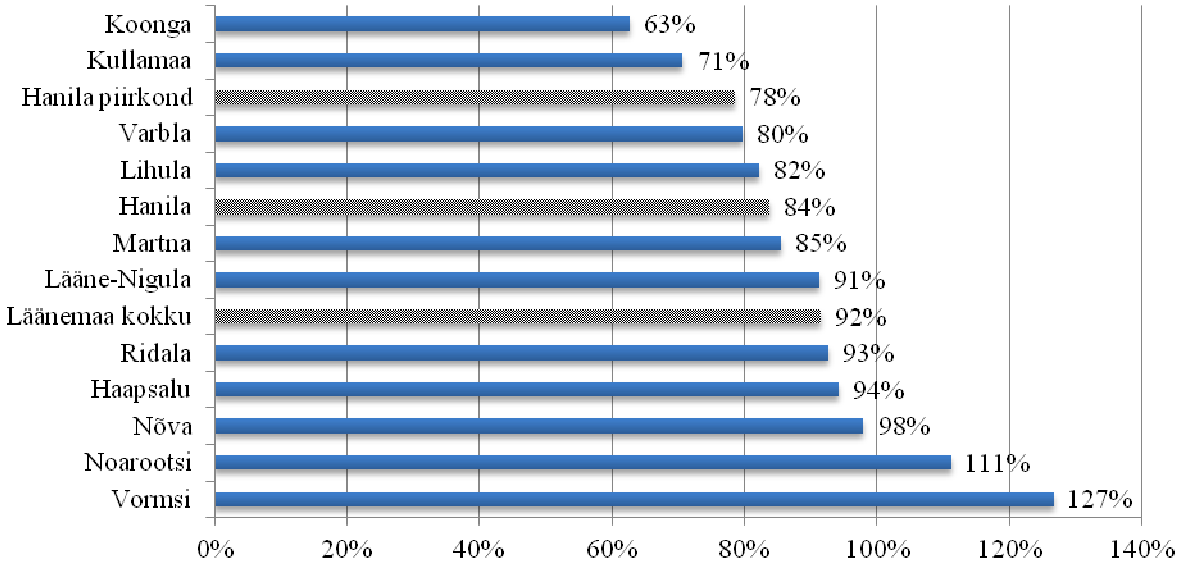

Joonis 17. Läänemaa omavalitsuste ja Koonga ning Varbla valla tulumaksu laekumine võrreldes Eesti keskmisega; Eesti keskmine=100%[27]

[26] Rahvastikuregister, Rahandusministeerium, 2013
[27] *Ibid.*

Omavalitsuste finantseerimise osas on võrreldud põhitegevuse tulusid ja võlakoormust.

Eelarvete mahud ja dünaamika perioodil 2009-2013 (vt tabel 4) on omavalitsuseti olnud erinevad – absoluutväärtused suurimate ja väikseimate vahel on mitmekordsed. Võrreldes omavahel aastaid 2009 ja 2013, on näha, et paljudes omavalitsustes, sh Eestis keskmiselt on eelarvete mahud kasvanud. See on ka mõistetav, kuna 2009. aastal toimus majanduslanguse tõttu oluline tulude vähenemine – Läänemaal omavalitsuste tulud langesid 2009. aastal võrreldes eelneva aastaga 13%, kuid Hanila valla eelarve tulud ainukesena kasvasid 12%. Nii saabki välja tuua, et Hanila valla tulude muutumise dünaamika on oluliselt erinev võrreldes teiste maakonna omavalitsustega:

- 2010. aastal kahanesid valla tulud 21% (Läänemaa langus -3%);
- 2011. aastal kasvasid valla tulud 24% (Läänemaa +1%);
- 2012. aastal kahanesid tulud 12% (Läänemaa kasv +3%);
- 2013. aastal kasvasid tulud 14% (Läänemaa kasv +10%).

Seega on Hanila valla eelarve 5-aastases vaates veidi langenud, samas kui Läänemaal ja Eestis tervikuna on omavalitsuste põhitegevuse tulud kasvanud üle 10%. Samuti nähtub, et Hanila valla eelarve tulud on viimastel aastatel olnud äärmiselt kaootilised, mis teeb keerukaks valla põhitegevuse kulude planeerimise.

Hanila iseärasuseks on, et väljaspool põlevkivi kaevandamise piirkonda, on valla tulubaasis kaevandusõiguse tasu üks Eesti kõrgemaid. 2009. aastal laekus eelarvesse perioodi 2007-2009 kaevandusõiguse tasu, mistõttu oli selle aasta eelarve maht märkimisväärselt suurem. Samuti seletab see eelarve mahu langust 2010. aastal. Kirjeldatud asjaolu mõjutas valla tulubaasi ka pikemas perspektiivis, kuna tasandusfondist tehtava makse suurus põhineb tulude 3-aastasel keskmisel.

Koonga ja Varbla valdade põhitegevuse tulud jäävad Hanila vallaga samasse suurusjärku, olles sellest siiski väiksemad. Lihula valla tulud on aga ligi kaks korda suuremad kui Hanila omad, mis on valla suurust arvestades ka loomulik.

Tabel 4. Läänemaa ja Koonga ning Varbla omavalitsuste tulud põhitegevusest 2009-2013[28]

	2009	2010	2011	2012	2013	Muutus 2009-2013	Muutus, %
Haapsalu	9 681 832	9 457 019	9 005 113	9 803 843	10 218 807	536 975	5,5
Hanila	**1 489 808**	**1 175 740**	**1 459 316**	**1 287 703**	**1 465 698**	**-24 110**	**-1,6**
Kullamaa	1 121 470	1 013 663	1 117 261	1 067 875	1 089 860	-31 610	-2,8
Lihula	2 246 583	2 205 600	2 271 427	2 243 813	2 371 551	124 968	5,6
Martna	780 419	756 100	856 365	843 853	832 366	51 946	6,7
Noarootsi	906 245	925 351	999 872	916 878	971 432	65 187	7,2
Nõva	337 535	356 481	391 268	413 359	434 191	96 656	28,6
Lääne-Nigula	4 033 995	3 953 930	3 812 003	4 078 286	4 821 352	787 357	19,5
Ridala	2 416 525	2 416 145	2 620 018	2 546 554	3 198 092	781 567	32,3
Vormsi	392 942	463 144	488 447	504 201	581 149	188 207	47,9
Koonga	*1 051 182*	*1 179 756*	*999 653*	*1 098 984*	*1 058 644*	*7 462*	*0,7*

[28] Rahandusministeerium, 2014

Varbla	*863 239*	*859 743*	*965 669*	*958 208*	*1 025 733*	*162 493*	*18,8*
Lääne-maa kokku	**23 407 355**	**22 723 172**	**23 021 090**	**23 706 363**	**25 984 498**	**2 577 143**	**11,0**
Eesti kokku	**1 194 348 918**	**1 167 254 607**	**1 225 358 629**	**1 258 460 917**	**1 331 988 752**	**137 639 834**	**11,5**

Omavalitsuste laenukoormuse näitaja iseloomustab KOVi võimekust (või võimetust) laenu võtta. Tabelist 5 ilmneb, et Läänemaa summaarne netovõlakoormus jäi perioodil 2009-2013 Eesti keskmisele alla. See näitab, et teoreetiliselt on omavalitsustel vajadusel võimalik (investeeringuteks) laenu võtta. Hanila vallal on netovõlakoormus 3%, samas on tegemist väga väikese omavalitsusega, mis seab arendustegevustele omad piirid.

Koonga ja Varbla netovõlakoormus on samuti küllaltki väike, aastal 2013 oli see vastavalt 1% ja 5%. Arvestades nende omavalitsuste eelarvete mahtu, mis jäävad Hanila omale alla, on omavalitsuste võimekus arendustegevuseks küllaltki väike.

Tabel 5. Läänemaa ja Koonga ning Varbla omavalitsuste netovõlakoormus 2009-2013, %

	2009	**2010**	**2011**	**2012**	**2013**
Haapsalu	36%	45%	56%	50%	47%
Hanila	**22%**	**16%**	**1%**	**7%**	**3%**
Kullamaa	8%	7%	11%	24%	21%
Lihula	72%	58%	47%	39%	34%
Martna	5%	0%	0%	0%	0%
Noarootsi	0%	0%	0%	0%	0%
Nõva	0%	0%	0%	0%	0%
Lääne-Nigula	25%	25%	20%	31%	21%
Ridala	1%	13%	3%	13%	8%
Vormsi	0%	0%	0%	35%	32%
Koonga	*4%*	*3%*	*7%*	*2%*	*1%*
Varbla	*28%*	*22%*	*7%*	*12%*	*5%*
Läänemaa kokku	**28%**	**31%**	**31%**	**33%**	**28%**
Eesti kokku	**45%**	**43%**	**39%**	**37%**	**41%**

Eesti kohalike omavalitsuse üksuste võimekuse mõõtmiseks kasutatakse indeksit, mille komponentideks on 1) rahvastik ja maa, 2) kohalik majandus, 3) elanikkonna heaolu, 4) kohaliku omavalitsuse organisatsioon, 5) kohaliku omavalitsuse finantsolukord ning 6) teenused. Võimekuse all mõistetakse indeksi koostamisel mõõtu, mis näitab subjekti võimete summat (potentsiaali) midagi ära teha[29]. Hanila vald oli aastal 2012 pingereas 169. kohal, olles eelmise perioodiga (2005-2008) võrreldes 5 koha võrra tõusnud. Siiski näitab pingerea lõpuosas paiknemine omavalitsuse suhteliselt vähest võimekust, kus valla suurimateks nõrkusteks võrreldes teiste Eesti omavalitsustega selle metoodika alusel on:

- väike rahvastiku taastootmispotensiaal (madal 15-49-aastaste naiste osakaal);
- väike elanike arv;
- suur ülalpeetavate määr;
- väike territoorium (väike maa summaarne maksustamishind);

[29] Geomedia, 2013, https://www.siseministeerium.ee/public/KOV_indeks__2013_aruanne_final.pdf

- tööandjate poolt on vähe loodud töökohti 15-64-aastaste elanike kohta;
- kõrge registreeritud töötute osakaal 15-16-aastaste elanike hulgas;
- valimistel osalemise ja kandideerimise aktiivsus;
- väike ametnikkond ja vähe munitsipaalosalusega ühingud;
- väikesed valla põhitegevuse tulud elaniku kohta;
- väike sotsiaal- ja tervishoiuteenuste mitmekesisus;
- madalad sotsiaalkaitse ning vaba aja kulud elaniku kohta;
- madal majanduse ja keskkonna asutuste ning eraõiguslike ühingute arv ning väikesed majanduse ja keskkonna kaitse valdkonna kulud elaniku kohta.

Oluline on täheldada, et nimetatud võimekuse hindamise mudel ei ole iga omavalitsuse puhul täiesti adekvaatne, kuid mõned mainitud kitsaskohad toob see siiski välja.

Indeksikohaselt toimub riigisiseselt loode-kagu-suunaline omavalitsuste võimekuse polariseerumine, seejuures on ülekaalukalt kõrgema indeksi väärtusega KOVid Harjumaal. Üldjuhul väheneb omavalitsuste võimekus tulenevalt selle ääremaastumise tasemest.

Hanila valla eelarvest moodustavad kõige suurema osa kulutused haridusele (vt joonis 18), mille osakaal on viimastel aastatel langenud, kuna märkimisväärselt on suurendatud valla kulutusi majandusele (teede ja tänavate korrashoid), mille eelarve on kasvanud 3,5 korda.

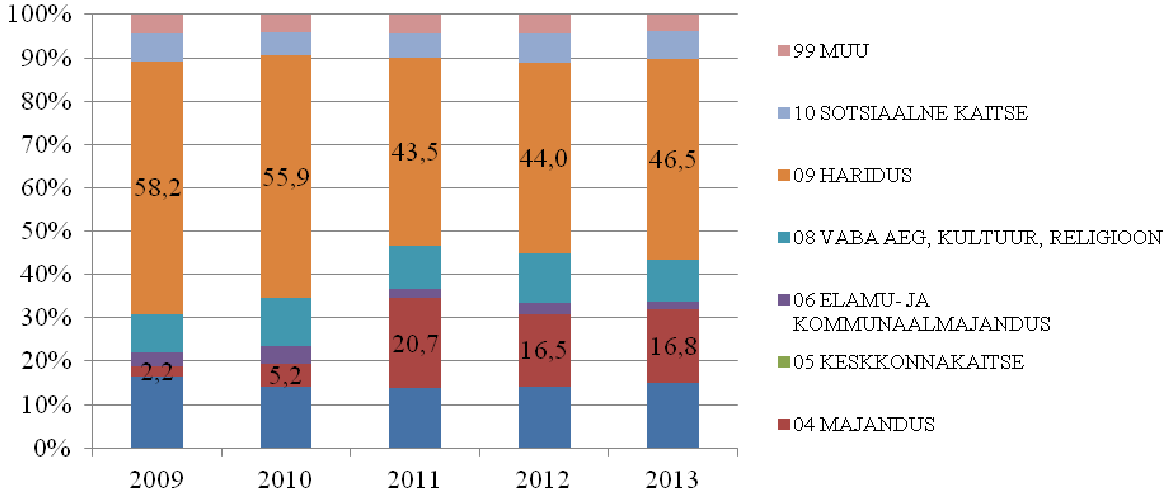

Joonis 18. Hanila valla kulude struktuur 2009-2013[30]

[30] Kohalike omavalitsuste raamatupidamise avaandmed, http://rigiraha.fin.ee

3. Haridus

Õppeaastal 2013/2014 käis Hanila valla lasteaedades (2) kokku 53 last. Vallas tegutseb kolm kooli, milles samal õppeaastal käis kokku 97 õppurit (vt tabel 6).

Aasta-aastalt on laste ja õppurite arv vallas tulenevalt elanikkonna üldisest kahanemisest vähenenud. Õppeaastal 2005/2006 õppis valla kolmes koolis kokku 141 õpilast. Õppeaastaks 2013/2014 oli neist alles jäänud vaid 97 (vähenemine 44 õpilase võrra). Lasteaialaste osas on seis olnud pigem stabiilne – lasteaias käivate laste arv on viimastel aastatel olnud vahemikus 45-55.

Tabel 6. Alus- ja üldhariduse olukord õppeaastal 2013/2014[31]

Lasteaed	**Vanusegrupi 0-6 suurus 2014. a**	**Lapsi lasteaedades**
Kõmsi Lasteaed-Algkool	73	32
Virtsu Kool		21
Kool	**Vanusegrupi 7-18 suurus 2014. a**	**Lapsi koolides**
Kõmsi Lasteaed-Algkool	142	19
Virtsu Kool		65
Vatla Põhikool		13

Võttes aluseks sündimuse, on võimalik prognoosida lasteaialaste ja õpilaste arvusid järgnevateks aastateks. Jooniselt 19 on näha, et järgnevatel aastatel õpilaste arv mõnevõrra suureneb, saavutades tipu õppeaastal 2016/2017, ning hakkab seejärel langema. Õppeaastaks 2025/2026 võib eeldada, et koolis käivate laste arv on vähenenud 72 õpilaseni. Lasteaialaste arvukus väheneb märkimisväärselt aga juba õppeaastal 2015/2016 tulenevalt vähesest sündide arvust.

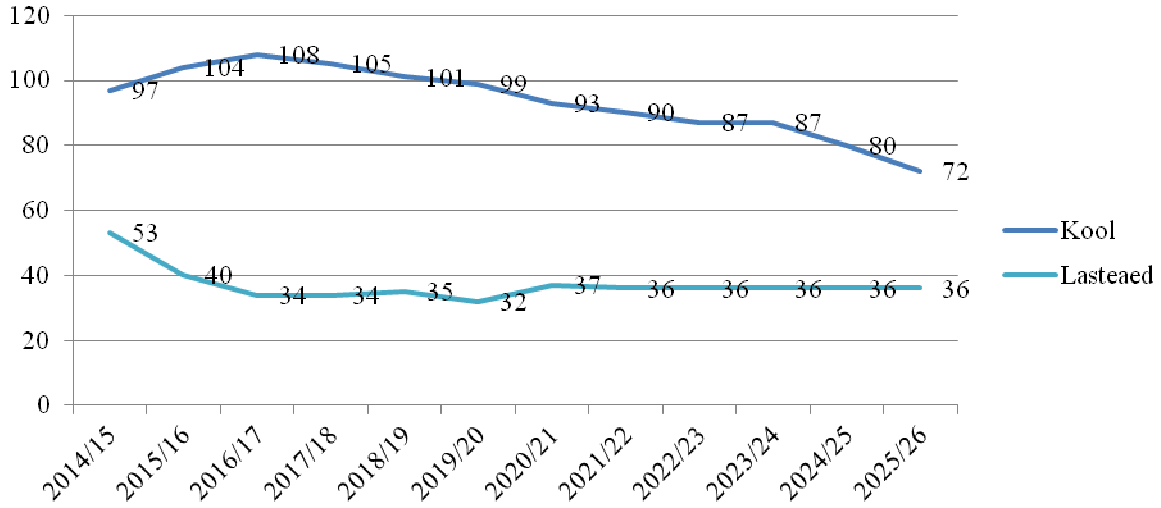

Joonis 19. Lasteaialaste ja õppurite arvu prognoos õppeaastani 2025/2026

Arvestades rahvastikutrende ning riigi üldhariduse rahastamispõhimõtteid on vaja läbi viia ümberkorraldused koolivõrgus. See aga tekitab omakorda küsimuse, mida teha allesjäävate hoonetega.

[31] www.haridussilm.ee andmetel

Hetkel on valla kolm koolihoonet väga erinevas seisukorras. Kõige parem on olukord Virtsu Koolis, mille hoone on üldiselt heas seisukorras, samas vajab hoone vana osa renoveerimist (eriti vajavad tähelepanu kütte- ja elektrisüsteem, samuti viimistlus). Kooli juures tegutsev lasteaiamaja on hiljaaegu kapitaalselt renoveeritud. Kõmsi Lasteaed-Algkooli hoone on rahuldavas seisus, kuid vajab valla poolt investeeringuid õpikeskkonna parendamiseks. Uuendamist vajavad lasteaedade mänguväljakud ja territooriumid. Puudus on sisustusest ja eriinventarist, mis on osaliselt amortiseerunud.

Vatla Põhikool asub endises mõisa peamajas ning tegemist on suhteliselt halvas seisukorras hoonega, mis on liiga suur olemasoleva kooli pidamiseks. Vald on võtnud ette meetmeid nimetatud hoonele uue funktsionaalsuse leidmiseks.

Hanila valda pole registreeritud ühtegi huvikooli, koolitusloaga huviharidust on Hanila lastel ja noortel võimalik saada Haapsalust ja Lihulast. Viimasega on Hanilal sõlmitud ka huviharidusteenuse osutamise leping.

Huvitegevuseks on Hanilas aga mitmeid võimalusi. Koolide juures tegutsevad erinevad ringid, samuti pakuvad tegevusi kolmanda sektori organisatsioonid. Koolide juures tegutsevaid ringe tuleb aga eeskätt pidada pigem koolisiseseks huvitegevuseks.

Eraldiseisev noortekeskus vallas puudub. Organiseeritud tegevus toimub peamiselt koolides huviringidena (Virtsu koolis on olemas heal tasemel võimla), vähesel määral rahvamajade ja raamatukogude juures. Vallavalitsuse koosseisus puudub noorsootööd koordineeriv spetsialist. Mõneti täidab seda rolli Virtsu Kooli huvijuht, keda ei saa aga siiski pidada kogu valla noorsootöö eest vastutavaks isikuks. Noored suunduvad peale põhihariduse omandamise õppima vallast väljapoole, mis raskendab noorteühenduste loomist.

4. Kultuur ja vaba aeg

Hanila vallas tegutseb kolm raamatukogu, mis asuvad koolimajade ruumides, teenindades seega ka koole. Raamatukogude juurde on loodud ka interneti kasutamise võimalused (vt tabel 7). Raamatufondi täiendatakse pidevalt, kuid siiski jääb rahalistest vahenditest puudu. Puuduvaid raamatuid on võimalik tellida raamatukogudevahelise laenutusega.

Hanilas tegutseb ka vallamuuseum. Ruumid asuvad vanemas kivist koolimajas, lisaks kasutatakse uuema koolimaja esimese korruse ruume. Püsiekspositsioon paikneb vanema hoone mõlemal korrusel. Puudu on piisav pind suuregabariidiliste eksponaatide esitlemiseks.

Rahva- ja seltsimajad on olemas valla suuremates asulates. Kõikides neist toimub ka huviringide töö. Probleemseks võib lugeda Vatlat, kus mõisakompleksi hoonetes asuvad ka rahvamaja ja spordisaal. Mõisakompleksis on ruumi tunduvalt rohkem, kui kasutajad vajavad, väga madal kasutusaktiivsus on rahvamaja hoonel.

Kolmes suuremas asulas (Virtsus, Vatlas ja Kõmsil) on olemas sportimisvõimalused siseruumides. Virtsus on kooli juures spordihoone ja jalgpalliväljak. Vallas tegutsevad kolm spordiklubi. Lisaks asub vallas veel mitmeid muid spordi harrastamise rajatisi. Vallas on olemas mitmed matka- ja terviserajad.

Seega on elanikele loodud peamised võimalused vaba aja sisustamiseks. Kohati vajab aga arendamist füüsiline infrastruktuur ning inventar. Tulevikuperspektiivis võib senise rahvastiku arengu jätkudes praegu olemas oleva taristu ülevalpidamine muutuda valla jaoks rahaliselt koormavaks.

Tabel 7. Vaba aja veetmise võimalused Hanila vallas[32]

Kultuuritegevus	**Sportimisvõimalused**
• Kõmsi Rahvamaja • Vatla Rahvamaja • Hanila Seltsimaja • Virtsu Seltsimaja • August Tampärgi nimeline Hanila Muuseum • Kõmsi Raamatukogu • Vatla Raamatukogu • Virtsu Raamatukogu • Virtsu mõisa pargi kõlakoda	• Vatla Sprdihoone spordisaal • Virtsu Kooli spordisaal ja staadion, jalgpalli-korvpalli-, võrkpalliväljakuga • Kõmsi Lasteaed-Algkooli jalgpalliväljak • Kõmsi Rahvamaja spordisaal • Vatla Põhikooli jalgpalli-, korvalli- ja rannavõrkpalliväljak • Massu ratsamaneež

[32] www.hanila.ee

5. Sotsiaalvaldkond

Hanila valla elanikke teenindab Lihulas baseeruv perearst. Vastuvõtupunktid paiknevad Virtsus ja Kõmsil. Apteek asub Lihulas. Vältimatut abi vajavad isikud viiakse reeglina Pärnu Haiglasse. Probleemiks on lühikesed vastuvõtuajad, sest arsti põhikoht asub Lihulas. Samuti puudub vallas arsti vastuvõtuvahelistel aegadel õeteenus. Kitsaskohaks on ka erakorralise abi küllaltki pikk reageerimisaeg valla äärealadele.

Sotsiaaltoetustest makstakse Hanila vallas lapse sünnitoetust, koolieelse lasteasutuse toidu toetust, hoolekandeasutuse kulude osalise kompenseerimise toetust, küttepuude ostmise toetust, koolitoetusi, eakate sünnipäeva toetust ja matusetoetust. Lisaks on võimalik saada riiklikke (toimetulekutoetus, vajaduspõhine peretoetus) toetusi.

Sotsiaalteenustest osutatakse Hanila vallas sotsiaalnõustamist, sotsiaal- ja invatransporti ja eluasemeteenust. Samuti väljastatakse isiklikke abivahendeid ja parkimiskaarte.

Eakate ja puuetega inimeste osakaal on valla elanikkonna hulgas tulenevalt rahvastiku vananemisest järjepidevalt kasvanud. Koduhoolduseks sõlmitakse hooldusleping uid naabrite või sugulastega, kodus mitte toime tulevad isikud paigutatakse hooldekodusse või hooldushaiglasse. Lisaks on vallal kaks sotsiaalkorterit. Probleemiks on teenuste kättesaadavus tulenevalt vahemaade pikkusest. Samuti on erivahendid ja sisseostetavad teenused kallid, ka sotsiaalkortereid peaks rohkem olema. Olemas pesu ja enese pesemise võimalused.

Vajadus on tagada valla elanikele hooldekodu teenus. Kuna hooldekodu rajamise näol on tegemist väga suure investeeringuga, siis on otstarbekas teha selles valdkonnas koostööd naaberomavalitsustega.

Lastekaitse ja erivajadustega lastega tegeleb valla sotsiaaltöötaja koostöös haridusasutustega. Vajadus lastekaitsetöö järele on pidevalt suurenenud. Probleemseks on koolikohustuse täitmine, seejuures ei soovi nii mõnedki lapsevanemad vallaga koostööd teha. Teenuste kättesaadavust pärsib suur kaugus keskustest, kus vastavaid teenuseid osutatakse. Samas on kohapealne sihtgrupp nii väike, et kohalike teenuste välja arendamine ei ole otstarbekas.

6. Kodanikuühiskond

Kodanikuliikumise aktiivsus on oluline näitaja seoses võimekusega (tulevikus) pakkuda kohalikke avalikke teenuseid kolmanda sektori organisatsioonide kaudu. Kirjeldades kodanikuaktiivsust mittetulundusühingute ja sihtasutuste arvukuse kaudu on näha, et Läänemaa omavalitsused, samuti ka Hanila piirkond tervikuna on reeglina Eesti keskmisest aktiivsemad (vt joonis 20). Mittetulundusühingute ja sihtasutuste arv on võrreldes 2004. aastaga maakonnas märkimisväärselt tõusnud (keskmine tõus on olnud 28%). Samas on kolmanda sektori organisatsioonide kasv Hanila vallas olnud pigem tagasihoidlik – aastal 2004 oli Statistikaameti andmetel valda registreeritud 43 organisatsiooni ning aastal 2013 vaid 48.

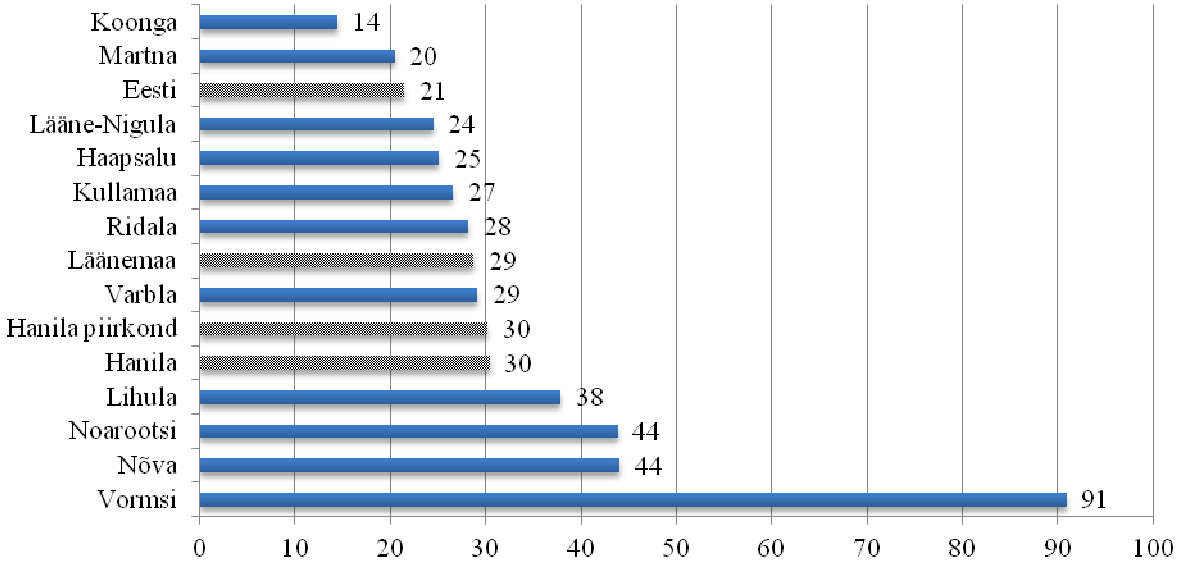

Joonis 20. MTÜde ja SAde koguarv 1000 elaniku kohta aastal 2013[33]

Külade organiseeritus sõltub aktiivsetest eestvedajatest. Vähem kui pooltel asumitest on olemas oma katuseorganisatsioon seltside näol. Kõikides organiseerunud külades aga arendustegevus toimub.

Ühistegevus toimub esmajoones hariduse, kultuuri ja spordi valdkondades. Eraldi majandustegevuse valdkond on korteriühistud. Territoriaalne ühistegevus on tagasihoidlik. Suur osa ühistegevusest toimub valla allasutuste poolt koordineerituna.

Hanila vallas tegutseb aktiivselt kolm kogudust. EELK Karuse ja Hanila koguduste kirikute hooned on osaliselt renoveeritud, halvas seisus on EAÕK Uue-Virtsu kirik, hoonel puudub katus. Jumalateenistused toimuvad regulaarselt.

[33] Statistikaamet, 2014

7. Looduskeskkond ja heakord

Kaitsealad

Hanila valla maismaast on erinevate kaitsealadega hõlmatud ligikaudu 30%. Riiklikud looduskaitsealad moodustavad 22%, Natura 2000 hoiualadega lisandub veel 8%. Kaitstavate alade suhe kogu valla territooriumi pindalasse on Eesti keskmisest kolm korda kõrgem. Natura 2000 võtab kaitse alla ka kogu Väinamere, mis jätab valla rannikumeres kaitsetsoonist välja ainult Virtsu praamisadama akvatooriumi. Kõiki Hanila valla territooriumile jäävaid kaitsealasid valitseb Keskkonnaamet. Vallas on 10 looduskaitsealust üksikobjekti, sh Vatla ja Massu pargid.

Üheks kõige olulisemaks looduslikuks ressursiks piirkonnas on Matsalu Rahvuspark. Looduskaitseala loodi 1957. aastal, kaitsmaks pesitsevaid, sulgivaid ja läbirändavaid linde. 2004. aastal nimetati looduskaitseala ümber Matsalu Rahvuspargiks. 2006. aastal moodustati Riiklik Looduskaitsekeskus, mis on Keskkonnaministeeriumi haldusalas olev riigiasutus ning loodi endiste kaitsealade administratsioonide baasil. Keskuse tegevusvaldkondadeks on kaitse planeerimine, loodushoiutööd, liigikaitse ning loodusharidus. Sealhulgas korraldab Looduskaitsekeskus oma pädevuse piires loodusõpet ning tutvustab kaitstavaid alasid.

Ligi kolmandiku valla maismaaterritooriumist ja terve rannikumere kaitse alla võtmine on väärtus, pannes samas ranged piirid omavalitsuse üldisele arengule. Kaitsealade hulka ja pindala oluliselt vähendada ei saa. Samas ei tohiks enam neid oluliselt juurde luua või laiendada, kuna puuduvad meetmed valla tasakaalustatud arengu tagamiseks väga kõrge kaitsealade kontsentratsiooni korral. Kaitstavate alade suure ulatuse tõttu on vaja rahalisi lisavahendeid nende alade omanäolisuse säilitamiseks.

Suure osa valla territooriumi arvamine kaitse alla tekitab raskusi majandusliku arendustegevuse planeerimisel. Pikk merepiir peaks andma võimalusi mereliste tegevuste arendamiseks, aga praktiliselt kogu rannik on kaitse alla võetud. See raskendab merelepääsu võimaluste loomist. Osadel inimeste on probleeme teadlikkusega kaitsealadel liikumisel. Liigutakse keelualadel mootorsõidukitega ning lõhutakse mereranda.

Heakord ja jäätmekäitlus

Vald vastutab heakorra eest peamiselt omavalitsuse omanduses olevatel kinnistutel. Kõigil surnuaedadel on nende territooriumite hooldamiseks heakorratöölised. Valla teede ja tänavate ääri niidavad teehoolduse töötajad. Vatla ja Virtsu parkide ning Ridase platsi heakorratööde korraldamine on delegeeritud vastavatele valla allasutustele. Maaomanike hooldada on nende omanduses olevad territooriumid.

Hanila vallal on eraldiseisev jäätmemajanduse arengukava ja kehtiv jäätmehoolduseeskiri. Pandipakendeid võetakse vastu Virtsus, Vatlas ja Kõmsil asuvates kauplustes. Maksumärguseta pakendite ning paberi-papi konteinerid on samades asulates. Nende vajalikul sagedusel tühjendamisel on takistuseks, et inimesed panevad sinna olmejäätmeid, mistõttu vedaja keeldub konteinerit tühjendamast. Ohtlikke jäätmeid kogutakse kokku kord aastas korraldatava ringiga. Ohtlike jäätmete kogumisringil saab ära anda ka ohtlikke jäätmeid sisaldavaid elektroonikajäätmeid. Biolagunevaid jäätmeid eraldi kokku ei korjata, need komposteeritakse kruntidel kohapeal, populaarsust kogub vihmausskompostimine. Valla

territoorium on hõreda asustusega ja jäätmevaldajate kulutuste vähendamiseks on otstarbekas need komposteerida oma kinnistul või kokkuleppel lähiümbruses. Tavajäätmete prügilaid valla territooriumil ei ole. Suuremad ebaseaduslikud jäätmete ladestuskohad on peamiselt Virtsu aleviku territooriumil ja selle lähiümbruses. Samuti leidub hajaasustuses väiksemaid ladestuskohti. Siiski on jäätmete ebaseaduslik ladestamine oluliselt vähenenud, mis võimaldab vanu reostusi likvideerida ning seeläbi elukeskkonda parandada.

Olmejäätmete äraveoga peavad liituma kõik valla püsielanikud ja ajutised jäätmevaldajad. Taaskasutatavate jäätmete äraandmiseks on jäätmevaldajatele loodud piisavalt võimalusi.
Osade kohalike elanike ja suvitajate keskkonnaalane teadlikkus on väga madal, mistõttu ladestavad nad jäätmeid ebaseaduslikesse kohtadesse või viivad need võõrastesse konteineritesse.

Lisa 2. Hanila valla arengut mõjutavad poliitikad

Arvestades, et Eesti tulevik sõltub olulisel määral maailmas toimuvast, tuleb õigete otsuste tegemiseks püüda ette kujutada tulevikutingimusi, milles need otsused realiseeruvad. See annab võimaluse oma arengut enda soovide järgi suunata ning välistingimustest kasu lõigata.

Eesti Arengufond algatas 2010. aastal strateegilise arutelu Eesti kasvuvisioon 2018, et määratleda Eesti majanduse tuleviku kasvuvõimalused ja nende saavutamise teed. Raportis on lahatud Eesti tuleviku erinevaid võimalikke stsenaariume, jõudmaks edukama tulevikuni. Kokkuvõtlikult on vaja mitmeid seniseid poliitikaid ja üldisi tegutsemise aluseid ümber kujundada, pöörates tähelepanu eelkõige järgmiste kompetentside ja valdkondade arendamisele:

- võimekus luua, hoida ja meelitada ligi kõrge väärtusega inimvara;
- suurendada ühiskonna avatust (nii sallivuse vallas kui ka koostöös välisriikidega);
- endast positiivse kuvandi loomine, oskus olla teistest paindlikum, kiirem ja osavam;
- luua kapitali ja inimpotentsiaali ligimeelitamiseks valdkonnapõhiseid stiimuleid;
- sotsiaalsüsteemi ümberkujundamine tulenevalt demograafilistest muutustest;
- tugev ja otsusekindel eestvedamine, kuna edu järjest keerukamates ja alati piiratud ressursside tingimustes eeldab proaktiivseid ja loovaid otsuseid, mis ei ole killustunud „igaüks oma mätta otsas” mõtlemisse.

Poliitilistest mõjuritest (uued regulatsioonid ja Vabariigi Valitsuse tegevussuunad) on väga oluliselt valla tegevust mõjutanud:

- kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse muudatused ning muud aktid, mis defineerivad kohaliku omavalitsuse poolsed ülesanded ja/või nende täitmise korraldust ning omavalitsuste finantsjuhtimist;
- tulumaksu seaduse muudatused, millest sõltub tulumaksu laekumine omavalitsusele;
- iga-aastane riigieelarve seadus koos oma rakendusaktidega (sh tasandusfondijaotus, riigipoolsed hariduskuludeks eraldatud vahendid, valla teedehoiuks eraldatud vahendid jms);
- alampalga muutused, mis mõjutab valla kulubaasi kasvu;
- valitsuse ja ELi toetusprogrammide strateegilised suunad, mis annavad võimaluse arenguprojektide rahastamiseks.

Eristatavad on üldise tasandi suundumisi määratlevad strateegiadokumendid:

- Üleriigiline planeering „Eesti 2030+;
- Euroopa Liidu finantsraamistik 2014-2020;
- Eesti Regionaalarengu Strateegia 2014-2020.

Üleriigiline planeering „Eesti 2030+

Planeeringu eesmärgiks on otstarbeka ruumikasutuse saavutamine Eesti kui terviku mastaabis. Selles on määratletud riigi kestliku ja tasakaalustatud ruumilise arengu põhimõtted ja suundumused – keskkonna eripäradest lähtuvad ruumilised alused asustuse, liikuvuse, üleriigilise tehnilise taristu ja regionaalarengu kujundamiseks.

Planeering toob peamise arengueesmärgina välja vajaduse tagada elamisvõimalused Eesti igas asustatud paigas. Selleks on vajalikud kvaliteetne elukeskkond, head ja mugavad

liikumisvõimalused ning varustatus oluliste võrkudega, millest lähtub ka dokumendi visiooni püstitus: „Eesti on sidusa ruumistruktuuriga, mitmekesise elukeskkonnaga ja välismaailmaga hästi ühendatud riik. Hajalinnastunud ruum seob tervikuks kompaktsed linnad, eeslinnad ja traditsioonilised külad, väärtustades kõiki neid elamisviise võrdselt ühepalju. Hajalinnastunud ruumi inimsõbralikkuse ja majandusliku konkurentsivõime tagavad eeskätt looduslähedane keskkond ja hästi sidustatud asulate võrgustik.“

Siseriikliku poliitika ning regionaalse ja kohaliku tasandi arengudokumentide koostamise raamistik järgnevateks aastakümneteks tugineb käesolevale planeeringule. Hanila valla jaoks on oluline teadvustada, arvestada planeerimisel ja kasutada ära oma asustusmustrist, looduskeskkonnast jt ressursside mitmekesisusest lähtuvaid arenguvõimalusi.

Euroopa Liidu finantsraamistik 2014-2020

Ühtekuuluvuspoliitika rakendamiseks perioodil 2014-2020 on Eestis koostatud rakenduskava, mille koostamisel lähtuti põhimõttest, et fondid on ühekordne võimendus oluliste muutuste saavutamiseks. Nende kasutamine peab kaasa tooma arenguhüppe, suurendades mõnes valdkonnas, sektoris või majandusharus eesmärkide elluviimise tõhusust, mõjusust või kvaliteeti ja tuues kaasa positiivse järelmõju (nt struktuursete reformide ja võtmealgatuste/projektide käimalükkamine ning elluviimine).

Sellest tulenevalt on rakenduskava fookus suunatud Eesti 2020 kesksetesse eesmärkidesse panustavatele investeeringutele.

Rakenduskavas on märgitud järgmised prioriteetsed suunad:

1. ühiskonna vajadustele vastav haridus ja hea ettevalmistus osalemaks tööturul;
2. sotsiaalse kaasatuse suurendamine;
3. tööturule juurdepääsu parandamine ja tööturult väljalangemise ennetamine;
4. kasvuvõimeline ettevõtlus ja seda toetav teadus- ja arendustegevus;
5. väikese ja keskmise suurusega ettevõtete ja piirkondliku ettevõtluse arendamine;
6. energiatõhusus;
7. veekaitse;
8. roheline infrastruktuur ja hädaolukordadeks valmisoleku suurendamine;
9. linnapiirkondade jätkusuutlik areng;
10. jätkusuutlik transport;
11. IKT teenuste taristu;
12. haldusvõimekus.

Hanila vallal on oluline arvestada võimalusega kasutada struktuurifondide vahendeid ülalnimetatud valdkondades ning mõelda läbi peamised investeeringud järgnevateks aastateks.

Eesti Regionaalarengu Strateegia 2014-2020

Regionaalarengu strateegia visioon 2030+ on järgmine:

- Oma eripäradele tuginedes panustab iga piirkond Eesti kui terviku konkurentsivõime kasvule, saades omakorda osa sellega kaasnevatest hüvedest.
- Inimestel on igas toimepiirkonnas kättesaadavad head töökohad, kvaliteetsed teenused ning mitmekülgseid tegevusi võimaldav meeldiv elukeskkond.

Strateegia üldeesmärgiks on:

- Toimepiirkondade parem kasutus majanduskasvuks ja elukvaliteedi tõusuks vajalike hüvede kättesaadavus.

Strateegiadokumendi eesmärgipüstitus võimaldab eeldada riigipoolset toetust kohalikele algatustele, kui need aitavad kaasa strateegia üldeesmärgi täitmisele.

Lisa 3. Tegevuskava aastateks 2015-2018

	Tegevus	2015	2016	2017	2018	Maksumus	Rahaallikas
E 1	**Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade arendamine**						
1.1.	Ettevõtluskeskuse loomine Virtsu - Maa-ala valik ning detailplaneeringu koostamine (2015) - Maade munitsipaliseerimine (teede alune maa) (2015) - Infrastruktuuri projekteerimine (2016) - Maa-alale infrastruktuuri väljaehitamine (EASi meede) (2017) - Ettevõtluskeskuse maa-ala reklaamimine potentsiaalsetele huvilistele (2017)	28 tuh €	15 tuh €	164+926 tuh €		1 133 tuh €	eelarve, EAS
E 2	**Kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavuse tagamine**						
E 3	**Elanikkonna säilitamine ja kaasatuse suurendamine**						
E 4	**Erinevatele teenustele ja tegevustele juurdepääsu tagamine**						
4.1.	Valla ja riigiteede kvaliteedi tõstmine Valla teede mustakatte alla viimine vastavalt teede tolmuvabaks muutmise järjekorrale	30 tuh €	30 tuh €	30 tuh €	30 tuh €	120 tuh €	Vald, riigi toetus
	KOKKU	**58 tuh €**	**45 tuh €**	**1120 tuh €**	**30 tuh €**	**1 253 tuh €**	

Lisa 4. Reservtegevused aastateks 2015-2018 ja alates 2019

	Tegevus	Hinnanguline maksumus	Selgitused
E 1	**Ettevõtlusaktiivsuse suurendamine ja töökohtade arendamine**		
1.1.	Ettevõtluskeskuse loomine Virtsu		
1.2.	Alustavate ettevõtete toetamine ja ettevõtete filiaalide loomise soodustamine		
	Alustava ettevõtja toetus (kuni 1 aasta vana) kohaliku elaniku palkamisel (1 kuu valla keskmine brutopalk koos maksudega)	11 tuh €	ca 1100 € ettevõtte, 10 tk
	Vald toetab ühekordselt üle 10 valla elanikust töötajaga ettevõtete juurde infrastruktuuri välja ehitamist	30 tuh €	6 ettevõtet, ca 5 000 € ettevõtte kohta, *(nt 10 keskmise palgaga töötaja vallale laekuvast tulumaksust 50%)*
	Vabade pindade info avaldamine veebilehel	X	Otsekulud puuduvad, ametniku tööaeg
	Vabade töökohtade info avaldamine veebilehel	X	Otsekulud puuduvad, ametniku tööaeg
1.3	Ettevõtlikkuse arendamine		
	Põhikoolis majandusõppe arendamine	10 tuh €	ca 2500 € aasta
	Ettevõtlus initsiatiivi suurendavate koolituste-seminaride soodustamine ja vajadusel toetamine koostöö partneritega (Läänemaa Arenduskeskus, Kodukant Läänemaa, EAS)	4 tuh	ca 1000 € aastas
E 2	**Kvaliteetsete avalike teenuste kättesaadavuse tagamine**		
2.1.	Koostöö naaberomavalitsustega objektide ja teenuste arendamisel		
	Esmatasandi arstiabi kättesaadavuse tagamise toetamine (perearsti teenus, koduõendus)	10 tuh	Ruumid, õendusteenuse ostmine (SA Lõuna-Läänemaa Tervishoiu ja Sotsiaalhoolekande Keskus)
	Apteegi teenuse kättesaadavuse toetamine	X	e-apteek
	Vallavalitsuse teenuste (nt ehitusjärelevalve, planeeringud, jurist, IKT) arendamine koostöös naaberomavalitsustega	arvestuslikud kulud	Töökoha kulu proportsioonis, kehtiv ehitusinspektor
	Avaliku teenuse parendamiseks omavalitsuste ühinemisläbirääkimiste läbi viimine naabervaldadega (Lihula, Varbla, Koonga)	5 tuh €	Osaliselt omakulu, Siseministeeriumi toetus ekspertidega
	Sotsiaalteenuste arendamine s.h - koostöös naaberomavalitsustega piirkonna hooldekodu arendamine - päevakeskuse loomine - sotsiaalpinna suurendamine - puudega inimestele elamispinna kohendamine - puudega inimestele juurdepääsu tagamine üldkasutatavatesse hoonetesse (nt	X	Vajadusel, kaasates erinevaid projektide rahastusi

	seltsimajad, vallamaja, koolid jne; poed jm)		
2.2.	Valla hariduskorralduse arendamine, fookusena Virtsu kool		
	Virtsu Kooli arendamine valla hariduskeskuseks sh - õpikeskkonna parendamine, (õppevahendid ja sisustus) - õppesuundade arendamine (majandus, tehnoloogia) - hoone vana osa renoveerimine - huviringide arendamine (mereharidus) - kooli juures täiskasvanute hariduse arendamine (elukestev õpe)	300 tuh €	Vana osa remont, sisustus ja õppevahendid
	Kõmsi Lasteaed-Algkooli õpikeskkonna parendamine sh: - kaasaegse mänguväljaku rajamine - spordiväljaku ringraja renoveerimine - õpikeskkonna parendamine, (õppevahendid ja sisustus)	50 tuh €	Väljakud, õppevahendid
	Õpetajate arendamine ja uute töötajate valda tuleku soodustamine	X	Individuaalne lähenemine, lähtuvalt situatsioonist
	Haridusasutuste ühtsele juhtimisele üle viimine	5 tuh €	Koondamiskulud
	Vatla kooli sulgemine kui õpilaste arv langeb alla 12 lapse	20 tuh €	Koondamiskulud, vajadusel hoone konserveerimine
E 3	**Elanikkonna säilitamine ja kaasatuse suurendamine**		
3.1.	Kogukondade arendamine ja nende initsiatiivi soodustamine		
	MTÜde tegevuspõhine arendamine soodustamaks nende iseseisvat majanduslikku toimetulekut	X	
	Avaliku teenuse pakkumisel osalemise toetamine, partnerluslepingute sõlmimine	X	Vajadusele vastavalt
	Külaliikumise toetamine ja külade aktiivsuse suurendamine	X	Projektipõhiselt
	Regulaarsete rahulolu-uuringute korraldamine valla elanikkonna ja ettevõtjate hulgas (kord 2 aasta jooksu)	2 tuh €	U 1 tuh € kord (ankeetide trükk, tulemuste analüüs)
3.2.	Vaba aja veetmise ja tervisespordi harrastamise võimaluste arendamine		
	Sportimise ja vaba aja veetmise võimaluste parandamine - spordiväljakute ja –rajatiste renoveerimine ning ehitamine - Virtsu kooli ümbruses vabaajakeskuse loomine (skatepark, jõuseadmed, DiscGolf) - Vaba aja-, huviringide ja treeningrühmade tegevuse arendamine - Jahindus- ja kalastusturismi arendamine	X	Projektipõhised tegevused
	Kultuuri objektide arendamine	X	Projektipõhised tegevused
	Valla vaatamisväärsuste korrastamine ja arendamine sh - Virtsu vasallilinnuse taastamine - Vatla mõisa arendamine (sh katuse vahetamine) - Vatla linnamäe arendamine - Virtsus mõisapargi ja mõisa tallide arendamine (piirdemüür, haljastus, väravahoone) - Hanila Muuseumile suuregabariidilistele museaalidele hoiutingimuste väljaehitamine	X	Projektipõhised tegevused
3.3.	Elukeskkonna arendamine		

	Üldplaneeringu järgsete elamuala arendamise toetamine	X	Koostöö arendajatega
	Looduskaitse arendamine - looduskaitsealade eksponeerimine - õppe- ja matkaradade ning puhkeplatside arendamine		Koostöös RMK, külaseltside ja turismiettevõtjatega
	Jäätmemajanduse arendamine - tiheasustusaladel biolagunevate jäätmete komposteerimisvõimaluste loomine - keskkonna teadlikkuse suurendamine (jäätmete sorteerimine) - ohtlike jäätmete kogumissüsteem (jäätmejaam) - ebaseaduslike jäätmeladestuskohtade likvideerimine	X	Omavalitsuste vahelise koostöö raames hanked, tegevused
	Valla heakorra parandamine	X	Valla asutused, ettevõtted, seltsid
	Avaliku korra ja julgeoleku suurendamine - naabrivalve süsteemi arendamine - vabatahtlik pääste (s.h merepääste) toetamine - tuletõrje veevõtukohtade arendamine	X	Külaseltsid, vabatahtlikud
3.4.	Valla mainekujundus ja reklaamimine väärtusliku elukeskkonnana		
	Elukeskkonna reklaamimine läbi vaatamisväärsuste	X	Vaatamisväärsuste korrastamine
	Programmiga „Tule maale“ liitumine	X	Töökohad, elukohad
	Valla asukoha reklaamimine elektroonilistes kanalites (koduleht, *Facebook*), „Virtsu“ nime ankurdamine hea elukeskkonna sünonüümiks	X	Töö valla veebikeskkonnaga
E 4	**Erinevatele teenustele ja tegevustele juurdepääsu tagamine**		
4.1.	Valla ja riigiteede kvaliteedi tõstmine		
	Riigiteede kvaliteetne hooldamine ja musta katte alla viimine	X	Vallal otsekulud puuduvad
	Arendusprojektidega (ettevõtluse areng, elamispinnad) seotud teede rajamine	X	Vahendid vallateede ja ettevõtete toetuse projektide eelarves
	Kergliiklusteede rajamine - Kinksi (Karuse kirik) - Virtsu sadam - Vatla – Vatlamäe - Kõmsi bussipeatus - Kõmsi asula piir (Massu suunas) - Massu - Virtsu asula sees kahe asulaosa vahele	X	Maade ost, rentimine, arendustegevus
4.2.	Ühistranspordi arendamise korraldamine		
	Vallasisese ühistranspordi vajadusekohane arendamine	X	
	Huvitegevuse kättesaadavuse suurendamiseks, „koolitakso“ rakendamine	X	Finantseerimine vald lastevanemate kaasosalusel
4.3	Sadamate arendamine		
	Virtsu kalasadama arendamine	550 tuhat €	Projekti II etapp
	Rooglaiu sadama arendamine	250 tuhat €	Kogu arenduse maksumus
4.4	Elukeskkonna arengut toetava taristu arendamine		

	Tänavavalgustuses keskkonna säästlikumate lahenduste kasutusele võtmine (nt LED valgustid) Külade vahele ja bussipeatustesse tänavavalgustuse rajamine		Projektipõhised tegevused, vald
	Ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamine sh: - Virtsu Kaare tn puurkaevpumpla veetöötluskompleksi rekonstrueerimine; - ühisveevõrkude rekonstrueerimine ja laiendamine; - kanalisatsioonivõrkude ja reoveepumplate rekonstrueerimine ja laiendamine; - Kõmsi puurkaevpumpla veetöötlusseadmete rekonstrueerimine; - Vatla puurkaevpumpla veetöötlusseadmete rekonstrueerimine;	307 tuh € (410 tuh € 2012-2017)	Andmed Hanila valla ühisväärgi ja –kanalisatsiooni arendamise kavast 2012-2024 AS Matsalu Veevärk
	Kiirele interneti (s.h valguskaabel) kasutusele võtu soodustamine	X	Koostöö teenust pakkuvate ettevõtetega

Lisa 5. Hanila valla maakondlikud investeeringuobjektid

	Investeeringuobjekt	**Hinnanguline maksumus**	**Seos perioodi 2014-2010 struktuuritoetuste meetmete nimekirjaga (VV korralduse lisa)**
1.	Ettevõtluskeskuse loomine Virtsu	1 141 tuh €	Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine (5.4) - Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlusvalmiduse tugevdamiseks (5.4.2) - Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteeringud (5.4.3)
2.	Virtsu Kooli arendamine valla hariduskeskuseks - Õpikeskkonna parendamine, (õppevahendid ja sisustus) - Õppesuundade arendamine (majandus, tehnoloogia) - Hoone vana osa renoveerimine - Huviringide arendamine (mereharidus) - Kooli juures täiskasvanute hariduse arendamine (elukestev õpe)	300 tuh €	Kaasaegse ning uuendusliku õppevara arendamine ja kasutuselevõtt (1.3) - Koolide IKT taristu (1.3.2) Koolivõrgu korrastamine (1.4) - Väikelahendused HEV-õpilaste integreerimiseks tavakoolidesse (1.4.2) Õppe seostamine tööturu vajadustega (1.5) - Ettevõtlikkuse ja ettevõtlusõppe süsteemne arendamine kõigil haridustasemetel.(1.5.4)
3.	Ühisveevärgi- ja kanalisatsiooni arendamine sh: - Virtsu Kaare tn puurkaevpumpla veetöötluskompleksi rekonstrueerimine - Virtsu veevõrgu rekonstrueerimine ja laiendamine - Virtsu kanalisatsioonivõrgu ja reoveepumplate rekonstrueerimine ja laiendamine - Kõmsi puurkaevpumpla veetöötlusseadmete rekonstrueerimine - Vatla puurkaevpumpla veetöötlusseadmete rekonstrueerimine	307 tuh € (410 tuh € 2012-2017)	Veemajanduse infrastruktuuri arendamine (7.1) - Ühisveevärgi ja -kanalisatsioonisüsteemide, sh joogiveepuhastite ja reoveepuhastite ehitamine ja rekonstrueerimine ühisveevärkides ja reoveekogumisaladel (7.1.1) (üle 2000 inimekvivalendiga reoveekogumisalad)
4.	Tänavavalgustuses keskkonna säästlikumate lahenduste kasutusele võtmine (LED-valgustid)		Energiasäästu ja taastuvenergia osakaalu suurendamine (6.3) - Tänavavalgustuse taristu renoveerimine (6.3.1)
5.	Kiirele interneti (s.h valguskaabel) kasutusele võtu soodustamine		Uue põlvkonna lairibavõrkude arendamine (11.1) - Telekommuniaktsiooni taristu uuendamine ja uue rajamine. (11.1.1)
6.	Kergliiklusteede rajamine - Kinksi (Karuse kirik) - Virtsu sadam - Vatla – Vatlamäe - Kõmsi bussipeatus - Kõmsi asula piir		Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine (5.4) - Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteeringud (ühendusvõimalused) (5.4.4)

	(Massu suunas) - Massu - Virtsu asula sees kahe asulaosa vahele		
7.	Ühistranspordi korralduse arendamine		Piirkondade konkurentsivõime tugevdamine (5.4) - Piirkondade konkurentsivõime tugevdamise infrastruktuuriinvesteeringud (ühendusvõimalused) (5.4.4)
8.	Virtsu kalasadama arendamine	550 tuh €	Üleriigiliste ja rahvusvaheliste ühenduste arendamine (10.1) - Keskkonnasõbralike ja vähese CO2-heitega transpordisüsteemide, sh siseveeteede ja meretranspordi, sadamate ning eri transpordiliikide ühendamiseks/parandamiseks rekonstrueeritud/ehitatud objektid (10.1.4)
9.	Rooglaiu sadama arendamine	250 tuh €	Üleriigiliste ja rahvusvaheliste ühenduste arendamine (10.1) - Keskkonnasõbralike ja vähese CO2-heitega transpordisüsteemide, sh siseveeteede ja meretranspordi, sadamate ning eri transpordiliikide ühendamiseks/parandamiseks rekonstrueeritud/ehitatud objektid (10.1.4)
10.	Valla vaatamisväärsuste korrastamine ja arendamine sh - Virtsu vasallilinnuse taastamine - Vatla mõisa arendamine - Vatla linnamäe arendamine - Virtsus mõisa tallide ja mõisapargi arendamine (piirdemüür, haljastus, väravahoone)		Ettevõtlikkuse kasvatamine, ettevõtluse kasvu soodustamine, ettevõtluskeskkonna arendamine (5.1) - Rahvusvaheliselt huvipakkuvate turismiatraktsioonide ja toetava taristu väljaarendamine (5.1.7)